

VAASAN YLIOPISTO

Filosofinen tiedekunta

Salla Kujamäki

Ristiriitainen rakkaus

Metaforien välittämä kuva rocklyriikassa koetusta rakkaudesta

Nykysuomen pro gradu -tutkielma

Vaasa 2011

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	3
1 JOHDANTO	5
1.1 Tutkimuksen aihe ja tavoite	6
1.2 Tutkimusaineisto	7
1.3 Tutkimuksen menetelmä ja merkitys	9
1.4 Tausta ja aiempi tutkimus	10
2 METAFORATUTKIMUS: KOGNITIIVINEN METAFORATEORIA	13
2.1 Metaforan määritelmä ja tehtävät	14
2.2 Perinteinen metaforakäsitys ja muut metaforateoriat	16
2.3 Käsittemetaforan kognitiivinen merkitys ja tehtävät	20
2.4 Mielikuvaskaemat ja vakiintuneet metaforat	24
2.4.1 Mielikuvaskaemat	25
2.4.2 Rakennemetaforat	26
2.4.3 Suuntametaforat	28
2.4.4 Ontologiset metaforat	30
4 METAFORINEN RAKKAUS ROCKLYRIIKASSA	33
4.1 Rakkausmetaforat	34
4.1.1 Rakkaus on lämpöä ja valoa	34
4.1.2 Rakkaus on taistelua	37
4.1.3 Rakkaus on metsästystä	40
4.1.4 Rakkaus on huume	40
4.1.5 Rakkaus on paikka	41
4.1.6 Rakkaus on matka	44
4.1.7 Rakkaus on peli	46
4.1.8 Rakkaus on arvokas omistus	47
4.1.9 Yhteenveto: Rakkausmetaforat	48
4.2 Rakkaussuhteen toimijat	50

4.2.1 Nainen on ratkaisu	50
4.2.2 Nainen on ongelma	52
4.2.3 Mies on hallitsija	54
4.2.4 Mies on arvaamaton	56
4.2.5 Yhteenveto: Rakkaussuhteen toimijat	58
4.3 Mitä rakkaus on?	59
4.3.1 Ikuinen onni	59
4.3.2 Ihmeellinen unelma	61
4.3.3 Epävarma valinta	63
4.3.4 Ahdistava vankila	65
4.3.5 Yhteenveto: Rakkauden teemat rocklyriikassa	68
5 TULOKSET JA PÄÄTELMÄT	69
LÄHTEET	72
LIITE. Aineisto	75

VAASAN YLIOPISTO**Filosofinen tiedekunta**

Tekijä:	Salla Kujamäki
Pro gradu -tutkielma:	Ristiriitainen rakkaus. Metaforien välittämä kuva rocklyriikassa koetusta rakkaudesta.
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Oppiaine:	Nykysuomi
Valmistumisvuosi:	2011
Työn ohjaaja:	Esa Lehtinen

TIIVISTELMÄ:

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan rocklyriikoissa esiintyviä metaforia ja sellaisia metaforisia käsitteellistyksiä, jotka kuvaavat käsitettä *rakkaus*. Tutkielman tavoitteena on selvittää, millaisena rakkaus näiden metaforien välityksellä koetaan. Tutkimuksessa tarkastellaan siis sitä, millaisena rakkaus itsessään nähdään ja miten sen koheet kokevat rakkauden. Tutkimusaineisto koostuu kahden suomalaisen naisartistin, Chisun ja Maija Vilkkumaan, sanoittamista rocklyriikoista. Tutkimus keskittyy teksteissä oleviin metaforisiin ilmaisiin ja niiden taustalla vaikuttaviin käsittemetaphoriin. Metafora-analyysi pohjautuu kognitiivisen metaforateorian kehittäjien, George Lakoffin ja Mark Johnsonin, metafora-ajatuksiin.

Lakoffin ja Johnsonin mukaan kognitiiviset metaforat ohjaavat toimintoja ja ajattelua sekä käyttäytymistä. Kokemuksemme ja havaintomme perustuvat teorian mukaan metaforisiin ajatusmalleihin. Tämän tutkielman analyysissä hyödynnetään teoriaan pohjautuvia kognitiivisia metaforia, joiden avulla aineiston mukainen rakkauskäsitys luokitellaan kvalitatiivisin menetelmin erilaisiin kategorioihin.

Tutkimustulosten perusteella rakkaus on monipuolinen ilmiö. Aineistossa esiintyy kymmeniä erilaisia käsittemetaphoria, joista RAKKAUS ON MATKA ja RAKKAUS ON PAIKKA ovat selkeästi käytetyimmät. Tutkielman keskeisimmäksi tulokseksi muodostuu rakkauden ristiriitaisuus. Rakkaus on tutkimustulosten perusteella kahden ääripään, yhdessäolon ja eron, tunne. Ristiriitaiseen rakkauteen liitetään tutkielman tulosten perusteella seuraavia elementtejä: onni, haave, läheisyys, epävarmuus, valinnan vaikeus ja ahdistus.

AVAINSANAT: metafora, kognitiivinen, rakkaus, nainen, rocklyriikka

1 JOHDANTO

”Minä rakastan sinua koko sydämeistäni / Minä rakastan sinua / Siinä kaikki” – Samuli Putro

Laulujen sanoitukset eli lyriikat koskettavat, herättävät tunteita ja ajatuksia sekä aiheuttavat kuulijoissaan elämyksiä. Rock- ja popmusiikin lyriikat ovat yleensä arkisempia ja helpommin lähestyttäviä kuin kaunokirjallisuuden runot eli perinteiset lyyriset tekstit, jotka voidaan kokea jopa jossain määrin pelottaviksi sen takia, että niiden tulkinta ei ole aina niin yksinkertaista. Kielikuvien ja riimien maailmaan on helpompi päästä sisälle, kun ne yhdistetään musiikkiin.

Rock- tai poplyriikan määrittely ei ole ihan helppoa. Lehtimäki ja Lahtinen (2006: 18) viittaavat Lawrence Grossbergiin, jonka mukaan rockmusiikin rajojen määrittely ei ole yksiselitteistä (ks. myös Grossberg 1992). Rock- ja popmusiikin suhde toisiinsa on osittain ongelmallinen; arki ajattelussa rock ajatellaan yleensä raskaampana ja autenttisempänä popin ollessa kaupallisempaa ja keinotekoisempaa (Lehtimäki & Lahtinen 2006: 19). Omassa tutkimuksessani en näe tarpeelliseksi erottaa rock- ja poplyriikoita toisistaan. Ymmärrän molempien termien viittaavan lyriikan sisältämän tekstin taiteellisuuden ja aitouteen, enkä niinkään tietyllä tavalla soitettuun musiikkiin. Käytän kuitenkin jatkossa nimitystä *rocklyriikka* kuvatessani aineistoani. Tällöin tekstin sisältö ilmenee heti sen nimityksestä ja erottuu paremmin perinteisestä lyriikasta ja runoudesta.

Rocklyriikat sisältävät vahvasti kognitioon eli tiedolliseen ajatteluun ja tietoon kuuluvaa toistoa kertosäkeiden muodossa, jolloin ainakin henkilökohtaisesti koen, että niiden sisälle on helpompi päästä. Tällaista kognitiivista toistoa esiintyy tämän luvun alussa olevassa lyhyessä rocklyriikan pätkässä. Samuli Putron sanoittaman kappaleen, *Minä rakastan sinua*, kertosäkeessä toistetaan tuota kaikille niin tuttua rakkauden tunnustusta, joka esiintyy myös kappaleen nimessä. Tämä jokaiselle tuttu tunne, rakkaus, on usein rocklyriikoidenkin kantavana teemana. Se on teema, josta jokaisella on jotain kokemuksia, ja siksi aiheita käsitteleviin rocklyriikoihin onkin helppo samaistua.

Kuten runous myös lyriikat muodostuvat osittain kielikuvista. Näistä kielikuvista metaforaa pidetään perinteisesti kaikkein keskeisimpänä (Haapala 2003: 54). Metafora on jotain sellaista, jonka konkreettinen selittäminen muutamalla sanalla ei ole niin yksinkertaista. Käsitteeseen metaforasta kielikuvana ja kielen ilmiönä on yhtä monitahoinen kuin sen käyttökin. Tästä syystä ilmiö *metafora* ei ole kaikkein helpoimmin lähestyttävä kohde. Metaforan merkitys saattaa vaihdella paljonkin sen perusteella, missä käyttöyhteydessä se esiintyy ja millä tavalla sitä tulkitaan. Kognitiivinen metaforateoria on esimerkiksi keskittynyt tutkimaan vakiintuneita metaforia arkikielen ja -ajattelun ilmiöinä (ks. tarkemmin Lakoff & Johnson 1980), mutta se ei ole suinkaan ainoa tapa tarkastella metaforia.

1.1 Tutkimuksen aihe ja tavoite

Tässä tutkimuksessa minua kiinnostaa rakkaus metaforisena ilmiönä. Rakkaus aiheena kiehtoo pelkästään jo senkin takia, että ei ole olemassa mitään yksiselitteisiä vastauksia siihen, mitä kyseinen ilmiö todella tarkoittaa ja mitä kaikkea se pitää sisällään. Haluan tästä syystä päästä käsiksi ilmiöön ja tutkia sitä, millaisena se todella näyttäytyy omassa suomalaisessa kulttuurissamme ja tässä todellisuudessa, jossa juuri tällä hetkellä elämme. Haastava tutkimuskohde inspiroi minua tutkimuksen teossa. Lähtökohdat tälle tutkimukselle syntyivät mielenkiinnostani metaforatutkimukseen ja rocklyriikkaan. Tämä henkilökohtainen motivaatio ajoi tutkimustani ja tavoitteitani niiden lopulliseen muotoonsa.

Rakkaus ja metaforat ovat kiinnostaneet tutkijoita aiemminkin, ja tässä tutkimuksessa haluan tuoda oman panokseni tälle tutkimuskentälle. Tavoitteenani on lyhyesti sanottuna tutkia sitä, millaisia merkityksiä käsitteeseen rakkaus sisältyy naisten sanoittamissa rocklyriikoissa. Tarkastelen erityisesti rocklyriikoiden metaforia ja sitä, mitä rakkaudesta kerrotaan niiden välityksellä. Käsittelen tunnetta lähinnä teksteistä välittyvien toimijoiden eli rakkauden kohteiden näkökulmasta. Tällä tarkoitan sitä, että minua kiinnostaa erityisesti se, millainen suhde näillä toimijoilla on rakkauteen ja toisiinsa. Erityisesti minua naisena kiehtoo se, millaisena rakkaus näyttää naisen näkökulmasta.

Lähestyn tutkimuskohdettani analysoimalla vakiintuneita metaforia kognitiivisen metaforateorian toimiessa tutkimukseni teoreettisena viitekehystenä. Teorian mukaan metaforat vaikuttavat käyttäytymiseemme ja elämme metaforien mukaisesti (Lakoff & Johnson 1980). Metaforat vaikuttavat myös käsityksiimme kulttuurista ja asioiden tiloista, joten niiden tutkiminen voi paljastaa jotain, mitä ei ole kerrottu suoraan. Pidän metafora-analyysia lähtökohtaisesti relevanttina tapana tarkastella tutkimuskohdettani. Kähkönen (2003: 99) on sitä mieltä, että kognitiivisen teorian voi nähdä asettavan haasteita lyriikantutkimukselle ja avaavan runokielen kuvaannollisuutta. Itse koen, että teorian auttaa minua tutkijana löytämään aineistostani sellaista, jota ei muuten ehkä havaitsisi.

Tutkimustavoitteeni jakautuu kolmeen osaan. Tarkoitukseni on ensinnäkin saada selville se, millaisten vakiintuneiden metaforien kautta ilmiötä rakkaus kuvataan, ja toisaalta se, mitä nämä metaforat kertovat siitä, millainen rakkaus on. Tavoitteenani ei ole löytää uusia ja yllättäviä metaforia, vaan havainnoida aineistoani aiemman tutkimuksen perusteella ja kertoa näin jotain tutkimuskohteestani. Toisekseen tavoitteenani on tarkastella rakkautta rocklyriikoihin kirjoittuvien rakkauden kohteiden eli rakkaussuhteen toimijoiden näkökulmasta ja saada vastaus siihen kysymykseen, miten nainen kokee rakkauden. Kolmanneksi tavoitteenani on tarkastella aineistoni perusteella sitä, miten rakkautta kuvaavat metaforat ja rakkaussuhteen osapuolten toiminta yhdessä ilmentävät rocklyriikoihin kirjoittuvaa teemaa rakkaus.

1.2. Tutkimusaineisto

Halusin valita aineistokseni sellaisten menestyneiden suomalaisten naisartistien kappaleita, jotka nämä naiset ovat itse säveltäneet ja ennen kaikkea sanoittaneet. Lyriikoiden kirjoittaminen on yhtä henkilökohtaista kuin runojenkin, joten oletan, että naissanoittajan lyriikoissa naisen olemus ja toiminta näkyy selvemmin kuin miesten kirjoittamassa rocklyriikassa. Tutkimusaineistokseni valikoitui lopulta kahden eri naisartistin tuotantoa, ja sekä Chisun *Alkovi* (2008) ja *Vapaa ja yksin* (2009) että Maija Vilkkumaan *Ei* (2003) ja *Se ei olekaan niin* (2005) -levyjen kaikkien kappaleiden lyriikat ovat osa aineistoani. Yhteensä näissä neljässä levyssä kappaleita on 42 kappaletta (ks. tarkemmin

LIITE). Valitsin levyt sen perusteella, että ne ovat artistien menestyksekkäimmät levyt, joten ne ovat saaneet eniten julkisuutta ja sitä kautta myös kuunteluaikaa (ks. IFPI). Mielestäni julkisuutta ja kuuntelukertoja saaneiden levyjen kappaleilla on suurempi mahdollisuus vaikuttaa rocklyyrikoihin kirjoittuvien merkitysten kautta kuuntelijoihin ja sitä kautta kuuntelijoiden ymmärrykseen todellisuuden tiloista. Näin näiden levyjen käsitys rakkaudesta kiinnostaa minua, koska haluan tietää, poikkeako niiden käsitys siitä, millaisena itse koen ja näen rakkauden.

Chisu on vielä sen verran tuore tapaus populaarikulttuurin kentällä, että häneltä ei ole ehtinyt ilmestyä muita levyjä kuin tutkimuskohteeksi valikoituneet. Maija Vilkkumaan diskografiaan kuuluvat tutkimuskohteeksi valittujen levyjen lisäksi seuraavat levyt: *Pitkä ihana leikki* (1999), *Meikit, ketjut ja vyöt* (2001), *Totuutta ja tehtävää* (2006), *Ilta Savoyssa* (2007), *Superpallo* (2008) ja *Kunnes joet muuttaa suuntaa* (2010). Näistä levyistä vuonna 2006 ilmestynyt *Totuutta ja tehtävää* on kokoelmalevy, jossa on kappaleita aiemmilta levyiltä ja sen lisäksi neljä täysin uutta laulua (Vilkkumaa 2010b). Rajaan nämä levyt edellä mainitusta syystä pois. Valinta on osittain sattumanvarainen, sillä en koe tarpeelliseksi tutkia jokaisen levyn jokaista metaforaa. Tarkoitukseni ei ole kuitenkaan laskea yleistäviä laskelmia siitä, kuinka paljon kappaleissa käytetään tietynlaisia metaforia, vaan selvittää laadullisesti sitä, miten aineistoni vastaa tutkimuksen tavoitteisiin. Aineistokseni valikoituneet levyt on kuitenkin tehty kaikki 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä, joten niiden välittämät merkitykset ovat pääosin melko tuoreita.

Chisu eli Christel Sundberg on 28-vuotias (s. 1982) suomalainen muusikko, laulaja-lauluntekijä, säveltäjä ja sanoittaja. Hänen ensimmäisestä singlestään, *Mun koti ei oo täällä*, muodostui suuri hitti muun muassa myytyjen levyjen perusteella, ja kappale on myös elokuvan *Sooloilua* tunnussävelmä. Nykyään Chisu on yksi levymyynnin perusteella kiinnostavimpia ja palkituimpia naisartisteja. Hän on muun muassa ensimmäinen nainen, joka on ollut Emma-pystin saajaksi vuoden tuottaja -kategoriassa. Chisu säveltää ja sanoittaa kappaleita myös muille artisteille. (Chisu 2010.)

Maija Vilkkumaa taas on 37-vuotias (s. 1973) suomalainen laulaja-lauluntekijä, jonka *Ei*-nimeä kantava albumi meni heti ilmestyttyään Suomen virallisen listan ykköseksi (Vilkkumaa 2010b). Vilkkumaa on yksi Suomen eniten levyjä myyneistä laulajista, ja hänen soolouransa on jatkunut jo yli kymmenen vuotta. Ennen soolouraansa Vilkkumaa on soittanut myös seuraavissa yhtyeissä: Tarharyhmä ja Hunajamelonit. (Vilkkumaa 2010a.)

1.3 Tutkimuksen menetelmä ja merkitys

Tutkin rocklyriikoiden sisältämiä metaforisia ilmaisuja kontekstissaan ja luokittelen niitä teoreettisen viitekehyksen pohjalta eri kategorioihin. Osa näistä kategorioista tulee suoraan teoriasta, mutta suurimman osan muodostan teorian pohjalta. Tavoitteeni on tuoda tutkimuksen aikana esiin niitä metaforisia keinoja ja ilmiöitä, joiden kautta pystyn muodostamaan kuvan todellisuudesta, joka aineistostani välittyy.

Tutkimukseni on kvalitatiivinen ja pohjautuu analyysivaiheessa Lakoffin ja Johnsonin *Metaphors we live by* (1980) -teoksessa esittämään metaforateoriaan. Näin ollen hyödynnän tutkimuksessani kognitiivista metafora-ajattelua. Teorian tärkein käsite on *käsittemetafora*. Käsittemetafirilla kuvataan peruskäsitteitä, joihin tietyt metaforiset ilmaisut kuuluvat (Lakoff & Johnson 1980: 4). Käsittemetaforan merkitsemisessä käytän jatkossa KAPITEELIKIRJAIMIA. Metaforiset ilmaisut merkitsen *kursiivilla* yleensä vain silloin, jos ne esiintyvät tekstin sisällä. Esimerkeissä en erikseen kursivoi metaforisia ilmaisuja, koska usein metaforan analysointi käsittää laajemman kontekstin.

Käsittemetaforia ovat esimerkiksi AIKA ON RAHAA ja AIKA ON MUSIIKKIA, joista jälkimmäinen ei ole länsimaisessa kulttuurissa tyypillinen tapa käsitteellistää aikaa. Metaforan ydin on siinä, että jokin asia ymmärretään ja koetaan johonkin toiseen asiaan liittyvien sanojen avulla (Lakoff & Johnson 1980: 5). AIKA ON RAHAA -käsittemetaforaan liittyvät metaforiset ilmaisut kuuluvat yleensä sanastoon, jota käytetään rahan käytön yhteydessä. Näin ollen ne ovat peruskäsitteen raha ilmaisuja ja kuvaavat metaforisesti aikaa. AIKA ON MUSIIKKIA -käsittemetaforan metaforiset ilmaisut sen sijaan ovat pe-

ruskäsitteeseen musiikki liittyviä. Näin ilmaisut muodostavat käsittemetaforaan kuuluvia ominaisuuksia. Metaforisten ilmausten ja käsittemetaforan välinen suhde on esitetty kuviossa 1.

KÄSITEMETAFORA	
AIKA ON RAHAA	AIKA ON MUSIIKKIA
<i>älä tuhlaa aikaasi säästä aikaani kunpa saisin lisää aikaa</i>	<i>kuuntele aikaasi tanssi ajan tahtiin pysyisinpä ajan rytmissä</i>

Kuvio 1. Käsittemetaforan ja sen ilmausten suhde AIKA ON RAHAA ja AIKA ON MUSIIKKIA -käsittemetaforissa.

Olennaista on tutkia rocklyriikoissa olevia metaforia käsittemetaforien kautta. Tätä tarkoitusta varten olennaista ei ole olennaista tarkastella kuluneita kielikuvia (esim. *pöydän jalka*), jotka eivät tarjoa mitään erityistä. Tutkimukseni kvalitatiivisuudella tarkoitin sitä, etten keskity aineistoni metaforamäärien kvantitatiiviseen arvottamiseen, vaikka analyysini sisältääkin lukuisten eri metaforien esittelyä. Keskityn siis tutkimukseni metaforien laadulliseen tutkimukseen. Tarkoitukseni ei ole myöskään kehittää uutta metaforateoriaa tai tuoda uusia keinoja tarkastella metaforia, vaan lähinnä käyttää aiempaa metaforatutkimusta hyödykseni tietyn aineiston analyysissa ja tuottaa sillä tavalla uusia merkityksiä.

1.4 Tausta ja aiempi tutkimus

Rocklyriikka ei ole kiinnostanut tutkijoita vielä erityisen paljon. Toni Lahtisen ja Markku Lehtimäen (2006) toimittamassa teoksessa, joka on aikalailta ensimmäisiä aiheeseen pureutuvia tutkimuksia, avataan rocklyriikan maailmaa lähinnä kirjallisuustieteellisestä näkökulmasta. Eri tutkimuksissa painotetaan muun muassa rocklyriikoiden intertekstuaalisia yhteyksiä, kulttuurihistoriallista puolta ja lauluntekijöiden identiteettiä tai käsi-

tellään sanoitusten sisältöä. Tutkimuksissa keskitytään sanoituksiin kuitenkin lähinnä kirjallisuuden-, musiikin- ja kulttuurintutkimuksen menetelmin, joten varsinaista kieli-tieteellistä tutkimusotetta ei siis näissä tutkimuksissa ole.

Rocklyriikoiden metaforia ei ole tutkittu kovinkaan paljon. Lähimpänä omaa tutkimustani on Minna Haapion (2002) tutkimus. Hän on tutkinut ihmissuhdemetaforia ja metaforien sukupuolittumista country- ja western-sanoituksissa. Suomalaista rocklyriikkaa taas on tutkittu melko vähän metaforisesta viitekehystä, lähinnä pro gradu -tutkielmissa. Jaana Kivipelto (1998) on tutkinut tangotekstien toimijoita ja metaforia omassa tutkimuksessaan keskittyen lähinnä tangoteksteissä toistuviin metaforiin ja semanttisiin rooleihin, erityisesti tekstien aktiivisiin toimijoihin. Tangotekstit eroavat iskelmänsä verran rocklyriikasta lähennellessään jopa kansanrunoutta. Valitsin tutkimusaineistokseni rocklyriikat siitäkin syystä, että oletan niihin kirjoitettujen metaforien olevan autenttisempia ja lähempänä siten sitä, millaisena rakkaus näyttäytyy jokapäiväisessä elämässä.

Haapion tutkimus sen sijaan tukee hyvin omaa tutkimustani, sillä hänen tutkimustuloksensa ovat paikoin hyvinkin lähellä oman tutkimukseni tavoitetta, ja näin ollen tutkimus on oiva vertailupohja saavuttamilleni tutkimustuloksille. Haapion tutkimuksessa aineisto koostuu kuitenkin ainoastaan englanninkielisistä lyriikoista, joten oma tutkimusaineistoni on ainakin lähtökohtaisesti parempi kuvaamaan sitä, miltä rakkaus näyttää juuri nyt omassa kulttuurissamme. Haapio on vertaillut tutkimuksessaan nais- ja miesartistin sanoittamien kappaleiden metaforia toisiinsa ja tehnyt kvalitatiivisen tutkimuksen lisäksi kvantitatiivisia laskelmia siitä, kuinka tunteisiin ja ihmissuhteisiin liittyvät metaforat suhtautuvat toisiinsa. Omassa tutkimuksessani en tee vertailevaa tutkimusta, enkä tutki kaikkia metaforia, jotka liittyvät tunteisiin tai ihmissuhteisiin. Keskityn ainoastaan niihin metaforiin, jotka kuvaavat käsitettä *rakkaus* ja kertovat jotain siitä todellisuudesta, johon rakkaus liitetään. Rajaamalla tutkimustavoitteeni näin kapeaksi toivon pääseväni analyysivaiheessa lähemmäs kaikkein syvällisimpiä merkityksiä. Käytän kuitenkin Haapion vertailemia tutkimustuloksia oman analyysini tukena.

Metaforia on tutkittu paljon sekä perinteisen metaforakäsityksen että kognitiivisen metaforateorian näkökulmasta. Suurin osa erityisesti kognitiivisesta metaforatutkimuksesta kohdistuu kuitenkin arkipäiväisempiin teksteihin, eikä niinkään kaunokirjallisuuden tai lyriikoihin. Tosin Lakoff ja Turner (1989) ovat tutkineet poeettista kieltä juuri kognitiivisen metaforateorian näkökulmasta ja todenneet, että runoudessa käytetään samalla tavalla hyväksi vakiintuneita metaforia kuin arkikielessäkin.

Rakkauden ja metaforien yhdistäminen on kuitenkin kiinnostanut tutkijoita ennenkin. Heli Tissari (2003) on keskittynyt väitöskirjassaan tutkimaan englannin kielessä kahden eri ajanjakson verbien ja substantiivin *rakkaus* merkityksiä ja niitä ihmissuhteita, joihin kyseinen sana liittyy. Tissarin tutkimuksessa on yhteneväisyyksiä oman tutkimukseni kanssa, vaikka Tissari tutkiikin lähinnä sitä, onko sanan käytössä tapahtunut muutoksia, kun puhutaan tietyistä rakkauden muodoista. Tutkimuksessa kuitenkin pohditaan myös sitä, kuinka kognitiiviset metaforat myötävaikuttavat ajanjaksojen rakkauskäsityksiin. Vaikkei Tissari ota oikeastaan kantaa siihen, mitä rakkaus on, käsitellään tutkimuksessa kuitenkin rakkauteen liittyviä merkityksiä ja niiden merkitysten metaforisuutta. Tissari (2003) on myös tarkastellut eri rakkauslajeja, mutta en koe tarpeelliseksi tarkastella tässä tutkimuksessa sitä, miten erilaiset rakkauden lajit koetaan. Haluan keskittyä erityisesti romanttisen rakkauden tarkasteluun.

Zoltán Kövecses (2003) on tutkinut kielen, kulttuurin ja tunteiden yhdistymistä metaforisesti. Tutkimuksessaan Kövecses osoittaa, että monet tunnekäsitteet heijastuvat yleisistä metaforisista käsitteellistyksistä. Näitä metaforia hän nimittää tunnemetaforiksi, jotka vaihtelevat kulttuureittain. Kövecses pohtii tutkimuksessaan sitä, voiko saada tieteilisestään selville sitä, mitä rakkaus on. Omassa tutkimuksessani hyödynnän Kövecsesin tutkimustuloksia ja sovellan niitä omaan tutkimukseeni. Mielestäni tutkimukseni on metaforatutkimuksen kentällä arvokas siksi, että sen tarkoitus ei olekaan kehittää teoriaa eteenpäin tai tuoda teoriaan erityisiä uusia näkökulmia, vaan osoittaa, että teoria toimii tutkimuksen viitekehystenä. Tutkimukseni kautta on mahdollisuus saada lisätietoa siitä, miten eri tunnetiloja koetaan ja käsitetään.

2 METAFORATUTKIMUS: KOGNITIIVINEN METAFORATEORIA

Metaforien maailma on moniulotteinen, eikä ole yksiselitteistä vastausta kysymykseen, mitä metaforalla tarkoitetaan. Määrittelyjä on useita erilaisia, mutta yleensä niiden perustarkoitus on sama: *metafora* on trooppi eli kielikuva, joka on saavuttanut nykylingvistiikassa ja kirjallisuustieteessä erityisen aseman kielikuvien kielikuvana, ja tämä näky metaforasta julkaistujen tutkimusten määrän lisääntymisenä. (Varis 1998: 104.)

Esimerkin (1) tapaan metaforat voivat esiintyä runossa, mutta runous ei ole metaforan ainoa eikä edes ensisijainen käyttötarkoitus, vaikka tavallisesti näin ajatellaankin. Metaforia on kuitenkin melkein pä kaikkialla sekä puhutussa että kirjoitetussa kielessä. Monet metaforat ilmentyvät luovassakin prosessissa hyvin automaattisina, kuten muutamassa minuutissa laatimani runon tarkempi analyysi osoittaa. Käytämme metaforia täysin tiedostamatta, niin tutun arkisia useimmat *vakiintuneet metaforat* ovat (ks. tarkemmin vakiintuneista metaforista luvusta 2.4).

- (1) Mä rämmin läpi kaupungin / Vain saadakseni sut takaisin / Sä olit sydämeni vienyt / vaikken sitä vielä edes tiennyt / että tulisimme yhdessä olemaan / Ja nämä samat sävelet jälleen laulamaan / Katsoisimme sitten yhdessä siellä / Kun tarpeeksi olimme kulkeneet tällä tiellä / Kuinka aurinko häikäisisi pimenevää iltaa / Jolloin kullimme vihdoon kohti taivaanrannan siltaa / Ja kuinka alkaisi se pieni hetki / Jolloin päättyisi tämä retki /

Esimerkissä (1) on useita eri metaforia. Jotkut metaforista lukija tunnistaa välittömästi, mutta joidenkin tunnistaminen voi olla hankalaa. Osa metaforista taas on niin arkisia, ettei runon lukija edes tajua niiden olevan metaforisia. Esimerkissä (2) olen irrottanut esimerkin (1) runosta erilleen yhteen tavanomaiseen metaforaan liittyvän metaforisen ilmaisun. Tässä esimerkissä (2) kuvataan sitä, kuinka jokin abstrakti asia voidaan metaforan avulla havainnollistaa niin, että siihen liitetään johonkin konkreettisempaan asiaan liittyviä ominaisuuksia.

- (2) Sä olit sydämeni vienyt.

Tämän esimerkin (2) tulkitseminen kirjaimellisesti on mahdotonta, koska runon minän todellista verta pumpppaavaa sydäntä ei ole viety minnekään tai ainakin tällainen tulkinta olisi hyvin absurdi, koska kyseessä on rakkausruno. Sydäntä kuvataan siis metaforisesti. Tällaiset metaforat ovat Lakoffin ja Johnsonin (1980) mukaan hyvin pitkälti niin vakiintuneita, ettei niiden taustalla olevaa metaforisuutta tule ajatelleeksi. Tässä luvussa tarkastelen erilaisia metaforakäsityksiä ja sitä, miten eri teoreetikot luokittelevat metaforia. Luvussa 2.1 määrittelen metafora-käsitteen ja kuvaan lyhyesti sen käyttöön liittyviä tehtäviä. Luvussa 2.2 tarkastelen tarkemmin niin sanottua perinteistä metaforakäsitystä ja esittelen lyhyesti joitain muita metaforateorioita, jotka ovat syntyneet 1900-luvun loppupuolella. Lopulta luvussa 2.3 keskityn oman tutkimukseni kannalta olennaisimpaan metaforateoriaan eli kognitiiviseen metaforateoriaan.

2.1 Metaforan määritelmä ja tehtävät

Metafora määritellään *Suomen kielen perussanakirjassa (PS)* hyvin lyhyesti joksikin sellaiseksi vertauskuvaan perustuvaksi kielikuvaksi, joka käytännössä tarkoittaa erilaisia kielellisiä ilmaisuja, kuten *tuolin jalka* ja *luonto itkee* (PS 1990–1994). Tämä hyvin suppea määritelmä ei kerro todellisuudessa juuri mitään metaforasta tai metaforisuudesta. Määritelmä ei kerro, mitä vertauksella oikein tarkoitetaan ja mitä tämä metaforaksi nimetty kielikuva oikeastaan onkaan.

Perussanakirjan esimerkit antavat herkästi mielikuvan siitä, että metaforisuus on jotain sellaista, jossa abstrakteja asioita ja elottomia esineitä kuvataan ihmisen kaltaisena elollisena olentona. Tämä ei ole täysin väärä tulkinta, sillä metaforalla on käytännössä aina myös tämänkin kaltainen tehtävä. Metafora on kuitenkin enemmän. Käsitteen metafora erilaiset määritelmät ja tulkinnat ovat kuitenkin monisyisiä, ja tästä syystä metaforaa ei voi yksiselitteisesti määrittää. Usein suurimmat näkemyserot niiden metaforateorioiden välillä, joita tulen myöhemmin esittelemään lyhyesti luvussa 2.2, liittyvät siihen, nähdäänkö metafora tyyllillisenä keinona vai tietynlaisena tapana luoda uusia näkemyksiä. Haastetta metaforatutkimukselle lisää varmasti se, että samaa metaforaa voidaan käyttää eri aikoina ja eri käyttöyhteyksissä hyvin eri tavalla.

Kognitiivinen metaforateoria (ks. tarkemmin luku 2.3) on lingvistinen teoria, jonka mukaan metaforien käyttö ei kuulu vain poikkeavaan kielenkäyttöön, kuten runouteen. Teoriassa arkikielen ajatellaan olevan täynnä metaforia: nekin metaforiset ilmaisut, jotka ovat vakiintuneet arkipäiväiseen kielenkäyttöön ja joita ei välttämättä huomaa metaforisiksi, liittyvät johonkin metaforaan. (Mustaparta 1996: 169.) Kognitiivisuus viittaa teorian nimessä tiedolliseen ajatteluun ja toimintaan, ja metafora onkin teorian mukaan enemmän kuin pelkkä kielelle ominainen piirre. Tässä tutkimuksessa tarkastelen metaforia juuri tästä näkökulmasta. Olen sitä mieltä, että metaforat ovat osa arkipäiväistä elämää ja kieltä, jota käsittelemme joka päivä riippumatta siitä, minkä tyylliseen tekstiin tai kontekstiin ne liittyvät. Sillä ei siis ole merkitystä, käytetäänkö metaforia arkikeskustelussa, uutisessa, kaunokirjallisessa tekstissä vai lyriikoissa. Metaforat kertovat jotain siitä kulttuurista, jossa elämme, ja siitä kielestä, jota käytämme.

Kaikki tutkimussuunnat eivät pidä metaforaa omana erillisenä kielikuvanaan; laajan metaforakäsityksen mukaan metafora kattaa kaikki kielikuvat. Laaja metaforakäsitys on vastakkainen suppeimmille käsityksille, joiden mukaan metafora on pelkkä kielikuva muiden joukossa. (Hellsten 1997: 12–14.) Suppeimpia metaforakäsityksiä edustavat siis ne metaforakäsitykset, joissa metafora käsitetään pelkästään omana erillisenä kielikuvanaan siinä kielikuvien joukossa, johon kuuluvat muun muassa *idiomit*¹. Näihin kielikuviin liittyviä ilmaisuja käytetään yleisesti ottaen silloin, kun asioista kerrotaan tavalla, joka poikkeaa niiden kirjaimellisesta merkityksestä. Kansantajuisesti voidaan ajatella, että metafora on kielen tehokeino. Usein metaforat liitetäänkin runouteen ja erikoiseen kielenkäyttöön.

Kognitiivisen metaforateorian luoja George Lakoff ja Mark Johnson (1980) edustavat metafora-ajattelun toista ääripäätä, ja heidän ajatuksensa korostavat yksittäisten trooppien eli kielikuvien sijaan ajattelun metaforisuutta ja sitä, kuinka laaja-alaisesti metaforisuus pitää nähdä. Metaforat eivät ole pelkästään yksittäisiä sanoja ja lauseita, joita käytetään värittämään kieltä. Ne ovat päinvastoin tapa tarkastella maailmaa ja omia kokemuksiaan todellisuudesta. Oma metaforakäsitykseni on samankaltainen Lakoffin ja

¹ Jollekin kielelle ominainen ilmaisu (PS 1990–1994), kuten 'heittää veivi' ja 'matti kukkarossa'

Johnsonin käsitysten kanssa, ja ymmärränkin laajan metaforakäsityksen siten, että metaforiset ilmaiset, joita monien suppeiden määritelmien mukaan pidetään metaforina, ovat vain metaforan näkyvä ja konkreettinen osa. Lakoff ja Johnsonkaan eivät edusta kuitenkaan aivan täydellisen laajaa metaforakäsitystä, ja he erottavatkin metaforan ja *metonymian*, jossa tietty valittu osa edustaa kokonaisuutta, toisistaan. Metonymia ei siis toimi kuten metafora ja jäsennä toista asiaa toisen termeillä, vaan sillä on pääasiassa vain viittaava tehtävä. (Lakoff & Johnson 1980: 35–36, 38.) Voidaan esimerkiksi sanoa, että *Hitler tuhosi miljoonia juutalaisia*. Tällöin Hitlerillä viitataan koko kansallissosialistisen Saksan eli natsi-Saksan toimintaan. Metonymiassa kytketään näin yhteen yhden käsitteistyksen sisäisiä suhteita. Lakoff ja Johnson korostavat metaforaa metonymian kustannuksella, eivätkä he tarkemmin erittele metonymian eri piirteitä. Omasta mielestäni metaforat ja metonymiat erottuvat kyllä usein toisistaan, mutta toisinaan ne kietoutuvat niin selvästi yhteen, etten näe tarpeelliseksi erotella omassa tutkimuksessani sitä, onko kyseessä metafora vai metonymia. Määrittelen metaforan siis itse hyvin laajasti.

2.2 Perinteinen metaforakäsitys ja muut metaforakäsitykset

Kaikkein perinteisimmän metafora-ajattelun taustalla on Aristoteleen kielelliset havainnot. Aristoteles määrittelee (1998/n. 330 eaa.: 55) metaforan merkityksen siirtymisenä: ”Metafora syntyy, kun asialle annetaan nimi, joka varsinaisesti kuuluu jollekin muulle”. Aristoteles tarkoittaa tällä siis sitä, että metaforaa hyödynnettäessä jotain tiettyä sanaa tai ilmausta käytetään tarkoittamaan jotain sellaista asiaa, johon sanan kirjaimellinen merkitys ei ulotu. Aristoteleen metaforakäsitys on ollut pohjana länsimaiselle metafora-ajattelulle.

Lakoffin ja Johnsonin (1999: 118–122) mukaan tällaisen perinteisen ajattelun mukainen metaforamääritelmä voidaan jakaa viiteen osaan. Ensinnäkin määritelmän mukaan metafora on vain osa kieltä ja sen käyttöä, ei osa ajattelua. Toiseksi perinteinen metafora-ajattelu painottaa metaforisuuden runollista ja retorista kielenkäyttöä, eikä se ole osa tavallista arkikäyttöä. Kolmanneksi perinteisen ajattelun mukaan metaforassa sanoja käytetään poikkeuksellisesti. Toisin sanoen metafora määritellään jollain tavalla poik-

keukselliseksi kielen käytöksi. Neljäs kohta liittyy yhteen kohdan kolme kanssa. Perinteiseen metaforamääritelmään sisältyy ajatus arkikielessä olevista *kuolleista metaforista*. Tällaiset metaforat ovat tavallisessa arkikäytössä muuttuneet niin, että metaforisia ilmaisuja ei voi tulkita kuin kirjaimellisesti. Ne eivät perinteiseen metafora-ajattelun mukaan ole siis lainkaan metaforia. Ne ovat sellaisia ilmaisuja, joita on ennen käytetty elävinä käsitteellisinä metaforina, mutta jotka ovat ajan kuluessa muuttuneet siten, että käsitteellinen metafora on hävinnyt käytöstä kokonaan (Lakoff & Johnson 1999: 124–125). Perinteisen metaforamääritelmän viidentenä kohtana mainitaan metaforisten ilmaisujen ja sanojen kirjaimellisen merkityksen välinen yhteys. Tämä samankaltaisuus on perinteisen käsityksen mukaan sellainen, jota metaforalla yritetään tuoda esiin. (Lakoff & Johnson 1999: 118–122.) Lakoff ja Johnson (1999) kritisoivat perinteistä metaforan määritelmää ja esittävät perusteluja sille, miksi perinteisen metaforan määritelmä ei ole toimiva. Erityisesti he ovat eri mieltä siitä, että metafora olisi vain osa kieltä, eikä lainkaan ajattelua.

Lakoffin ja Johnsonin kiistanalaiseksi tekemä perinteinen käsitys metaforista säilyi keskeisenä kuitenkin hyvin pitkään, sillä laajempi kiinnostus metaforiin ja niiden tutkimiseen käynnistyi vasta 1900-luvulla. Näin ollen Aristoteleen vaikutusta metaforakäsityksiin voidaan pitää merkittävänä. Muut 1900-luvun metaforateoriat pohtivat sitä, miten metaforat rakentuvat ja mikä on metaforien ja todellisuuden välinen suhde. Teoriat suhtautuvat kysymyksiin eri tavalla, ja ne jaetaan sen perusteella *korvaamis-*, *vertaamis-* ja *vuorovaikutusteorioiksi*. Teoriat huomioivat metaforasta eri puolia. (Hellsten 1998: 65.) Vuorovaikutusteorian kehittäjä Max Black (1962) jakaa Aristoteleen ajatuksista kehittyneen perinteisen metaforakäsityksen kahtia. Blackin mukaan (1993: 30–31) kumpikaan korvaamis- tai vertaamisteorioista ei pidä metaforaa uutta merkitystä lisäävänä, ja metafora voidaan näiden teorioiden mukaan korvata niin sanotulla kirjaimellisella muodollaan.

Aiemmin mainitsemani Aristoteleen määritelmä metaforasta on ollut keskeinen lähtökohta korvaamisteorialle, jonka mukaan metaforalla tarkoitetaan jonkin sanan tai ilmaisan korvaamista toisella termillä. Metaforinen ilmaus voidaan sanoa kirjaimellisestikin. Metaforan tarkoitus on toimia tyylikeinona. (Hellsten 1998: 65–66.) Tällainen teoria

pitää metaforaa lähinnä yhtenä kielikuvana muiden joukossa. Metaforan ajatellaan olevan vain toisenlainen tapa sanoa jokin asia. Korvaamisteorian ongelma on mielestäni siinä, että se keskittyy enemmän luoviin metaforiin jättäen tavanomaiset, arkiset ja vaikiintuneet metaforat paljon pienemmälle huomiolle. Korvaamisteoria on näin ollen hyvin pitkälti määrittelyissään perinteisen metaforakäsityksen kannalla.

Vertaamisteoria on jatkoa korvaamisteorialle, sillä sekin korostaa metaforaa poikkeavana ja kuvaannollisena kielenkäyttönä. Teorian mukaan metafora ei ole kuitenkaan pelkkää sanojen korvaamista, vaan kyse on tiivistyneestä analogiasta eli *vertauksesta*² ilman *kuin*-sanaa. Sen sijaan että sanottaisiin 'nainen on kuin kissa', sanotaankin 'nainen on kissa'. Tämä analogia toteutuu kahden suhteen välisenä vertailuna. Metafora määritellään vertaamisteoriassa vertauskuvaksi. (Hellsten 1997: 18–19.) Black (1993: 30–31) näkee, että vertaamisteoria on osa korvaamisteoriaa, niin sanottu erikoistapaus. Vertaamisteoria korostaa kuvattavan ja kuvatun samankaltaisuutta. Käytännössä ymmärrän vertaamisteorian tarkoittavan sitä, että puhuja liittyy metaforan avulla johonkin asiaan sellaisia merkityksiä, joiden hän tietää todellisuudessa kuuluvan jollekin toiselle. Metaforan avulla puhuja pystyy kuitenkin välittämään sellaista informaatiota, että nämä kaksi asiaa muistuttavat jollain tavalla toisiaan.

I. A. Richardsin ajatusten ja Max Blackin (ks. Black 1962 ja Black 1993) sittemmin niiden pohjalta kehittämän vuorovaikutusteoreettisen näkemyksen mukaan metaforat eivät korvaamis- ja vertaamisteorioiden tapaan ole vain pelkkä tehokeino, vaan kieli ja ajattelu sinänsä ovat metaforisia. Tämä on käänteentekevä ajatus Hellstenin mielestä siksi, että metaforien avulla voidaan luoda uusia käsityksiä maailmasta. Metafora ei perustukaan aiempien teorioiden tapaan välttämättä aina samankaltaisuuksiin vaan myös eroavaisuuksiin. (Hellsten 1997: 22.) Vuorovaikutusteoriassa metaforan ei siis enää ajatella tapahtuvan pelkästään sanojen ja lauseiden tasolla, vaan kyse on laajemmasta kontekstista. Black (1979: 29) korostaa sitä, että metafora on enemmän kuin vertaus, eikä sitä voi pitää vertauksen kaltaisena menettämättä metaforan omaperäisyyttä.

² Havainnollistava ja rinnastava tai muuten vertaileva (kuvallinen) ilmaus (PS 1990–1994)

Olen sitä mieltä, että vuorovaikutusteorian laajempi näkemys ottaa suppeampia teorioita paremmin huomioon metaforan kaikki ominaisuudet. Tulkitsen, että vuorovaikutusteoria painottaa nimensä mukaisesti eri ajatusten vuorovaikutusta. Metafora ja sen merkitys syntyvät siitä, kun nämä kaksi ajatusta vaikuttavat toisiinsa. I. A. Richards erottelee metaforasta kaksi osaa: *pääajatus* (tenor) ja *ilmaisuväline* (vehicle) (Ortony 1979: 3). Metafora toimii näiden kahden osan avulla niin, että ilmaisuvälineen avulla sanotaan jotain pääajatuksesta. Vuorovaikutusteoria on oman tutkimukseni kannalta tarkastelemisen arvoinen jo senkin vuoksi, että Lakoff ja Johnson ovat kognitiivista metaforateoriaa kehittäessään saaneet paljon vaikutusta niin Richardsin kuin Blackin ajatuksista ja erityisesti Blackin (1979: 28–29) ajatus metaforisen ilmaisun kahdesta eri subjektista (primääri ja sekundaari) ja sekundaarin subjektin laajemmasta ymmärtämisestä systeeminä liittyvät hyvin läheisesti Lakoffin ja Johnsonin ideaan käsitteellisen metaforan lähde- ja kohdealueesta (ks. näistä tarkemmin luvusta 2.3).

Kognitiivinen metaforateoria jatkaakin vuorovaikutusteorian näkemyksiä siinä mielessä, että teorian mukaan metaforisten ilmaisujen taustalla on laajempi käsitteellinen tapa hahmottaa maailmaa. Teoria painottaa kognitiivista merkitystä ja arkikielisyttä, eikä metaforaa voi kääntää kirjaimelliseksi ilman kognitiivisen arvon katoamista. (Hellsten 1997: 22.) Lakoffin ja Johnsonin (1980) mukaan ajattelu on suurelta osin metaforista, ja sitä hallitsevat käsitteet ohjaavat elämää jäsentämällä havaintoja, toimintoja ja suhteita ihmisiin. Vaikka ajattelu perustuukin metaforiin ja Lakoffin mielestä monet tavalliset käsitteistyksen ovat metaforisia, hän ei kuitenkaan kiistä, ettei olisi ei-metaforisia lauseita. Niitä hän kutsuu ”kirjaimellisiksi” lauseiksi. (Lakoff 1993: 205.) Tämä perusluonteeltaan metaforinen käsitejärjestelmä on olennainen osa arkisten tosiasioiden määrittämisestä. (Leino 1982: 108.) Näen asian niin, että ilman metaforia kognitiivinen ajattelu ja toiminta olisi suorastaan mahdotonta.

Abstraktit käsitteet ymmärretään metaforien avulla, ja ne vaikuttavat käyttäytymiseen. Näin syntyvät ”metaforat, joiden mukaan elämme”. (Nikanne 1992: 63–64.) Nikanne tarkoittaa tällä sitä, että niillä metaforilla, joita käytetään ja koetaan, on merkitystä sille, miten metaforan kohteena olevat käsitteet nähdään. Mielestäni ajatus siitä, että metaforat vaikuttavat toimintaamme ja elämään ylipäätään on kiehtova – erityisesti havainto

siitä, miten jotkut tietyllä tavalla omaksutut metaforat voivat vaikuttaa siihen, miten yli-päättään tulkitsemme ympärillämme olevaa todellisuutta. Tulkinta on kuitenkin kulttuurisidonnaista, ja Lakoff ja Johnson (1980: 22–24) painottavat, että kulttuurissa elävien ihmisten kokemukset eivät ole itsenäisiä kokonaisuuksia, vaan tiukasti yhteydessä niihin metaforisiin käsitteisiin, joiden mukaan elämme. Näin myös erilaiset arvot liittyvät siihen metaforiseen todellisuuteen, joka on ympärillämme. Metaforat eivät siis aina kaikissa yhteyksissään ole metaforia. Jos yrittää liittää joihinkin tiettyihin arvoihin liittyvän metaforan kulttuurista toiseen, ei lopputulos välttämättä olekaan toimiva. John R. Searle (1979: 99) toteaa, että metaforalla täytyy olla yhteys molempien puhujien ajatuksiin niin, että molemmat osapuolet ymmärtävät, mistä puhutaan. Hänen mielestään metaforisen ilmaisun on oltava sisäistettävissä, jotta se voisi olla metaforinen.

Metaforat muodostavat jatkumon, jonka toisessa päässä ovat innovatiiviset eli luovat metaforat ja toisessa kuolleet metaforat. Ajan kuluessa metaforien merkitys muuttuu: Innovatiivinen ja luova metafora leksikalisoituu ja tulee näin osaksi arkikieltä. Vakiintuneet metaforat voivat muuttua kliseiksi ilmaisujen kuluessa käytössä. Kun alkuperäinen ja kirjaimellinen merkitys häviää, muuttuu metafora epämääräiseksi. Kuolleen metaforan alkuperäinen merkitys on muuttunut kokonaan, eikä sille ole olemassa muuta ilmaisua. (Hellsten 1998: 73–74.) Metaforien vakiintuminen ei ole kuitenkaan merkki metaforisuuden häviämisestä, vaan päinvastoin todiste siitä, että ajattelumme on metaforista. Yksiselitteisen rajan vetäminen metaforatyypin jatkumolle ei ole helppoa, ja metaforien ja muiden kielellisten ilmaisujen, kuten idiomien, välinen raja voi usein myös olla sumea. Toisaalta vakiintuneetkin metaforat voivat kielellisellä tasolla ilmentyä omaperäisinä. (Muikku-Werner 2009: 91, 95.) Näin vakiintuneet metaforat voivat näyttää innovatiivisilta ja ainutlaatuisilta.

2.3 Käsittemetaforan kognitiivinen merkitys ja tehtävät

Lakoff ja Johnson (1980: 7) puhuvat metaforisten käsitteiden systemaattisesta järjestäytymisestä. Lakoff (1993: 208) korostaa sitä, että metaforisissa ilmaisuihin kieli on toisista ja käsittemetaforat toimivat käsitteellisten luokkien ontologisina kuvauksina, eri-

tyisesti ajattelun ja järkeilyn tasolla. Vakiintuneet metaforiset kuvaukset toimivat käsitteellisellä tasolla, ja metaforiset ilmaisut ymmärretään näiden käsitteellistysten avulla. (Lakoff 1993: 208.) Metaforia ymmärtääkseen pitää siis nähdä sanojen taakse. Käsite-metaforia tulkitsemalla pystytään päättämään sanojen pintatason takaisia merkityksiä. (Muikku-Werner 2009: 95.) Laajaa metaforakäsitystä on kritisoitu siitä, että sen myötä metafora saattaa menettää kokonaan merkityksensä, jos melkein kaiken ajatellaan olevan metaforaa (Onikki 1992: 35). Tiina Onikin (1992: 35) mielestä tärkeää olisikin määritellä metaforan muodostamiselle jonkinlainen selkeä ohje, jottei metaforia muodostettaisi liian erikoisten motiivien perusteella.

Donald Davidson (1993: 197–198) arvostelee metaforan erityistä merkitystä ja sen ensisijaista keinoa välittää ajatuksia. Hänen mielestään metafora ei sano kirjaimellisen merkityksensä lisäksi mitään muuta. Davidsonin (1979: 32) mukaan metaforaa voisi yksinkertaisesti ajatella jonkin ilmaisun laajempänä merkityksenä, jolloin ilmaus olisi pelkästään uuden, juuri keksityn sanan kaltainen. Tämä käsitys poikkeaa täysin Lakoffin ja Johnsonin metaforateoriasta, jonka mukaan metaforia ei voi tulkita kirjaimellisesti.

Davidson ei kuitenkaan kiistä metaforien kognitiivista tarkoitusta: metaforilla pystytään kertomaan todellisuudesta enemmän kuin muuten pystyttäisiin (Davidson 1993: 197–198). Ymmärrän tämän siten, että Davidson, joka pitää metaforia vain poikkeavassa kontekstissa merkitykseltään samankaltaisina kuin jonkin sanan tavallisessa kontekstissa oleva merkitys, näkee metaforien annin todellisuuden kuvaajina samankaltaisena kuin jonkin juuri keksityn sanan. Uusien sanojen avulla todellisuudesta pystytään kertomaan enemmän. Davidsonin teoria poikkeaa niin paljon Lakoffin ja Johnsonin metaforateoriasta, että sen esiin tuominen on huomion arvoista tässäkin tutkimuksessa juuri siksi, että se konkreettisesti havainnollistaa sitä, kuinka monialainen metaforatutkimuksen kenttä on. Itse en kuitenkaan kykene näkemään metaforia vain uusien sanojen kaltaisina kirjaimellisesti tulkittavina merkityksinä.

Mielestäni kognitiivinen metaforateoria tarjoaa käyttökelpoisemmat työkalut tekstien merkitysten tutkimiseen kuin suppeammat metaforateoriat. Lakoff ja Turner (1989: xi) sanovat metaforan olevan työkalu, jota käytämme tiedostamatta ja automaattisesti. Täl-

lön teksti voi sisältää monia metaforia, joita kirjoittaja ei huomaa käyttävänsä. Kirjoittajat heijastavat näin metaforien avulla maailmaa ja luovat merkityksiä todellisuudesta. Metaforat eivät aina näy tekstistä suoraan, vaan niiden hahmottaminen vaatii laajempien tekstikontekstien ymmärtämistä. Metaforat määrittävät sen, mitä pidämme totena, ja tuottavat todellisuutta (Lakoff & Johnson 1980: 147–155). Näin teoria toimii oivana lähtökohtana lyriikoissa piilevien metaforien ja niiden merkityksen tarkasteluun.

Kognitiivisen metaforateorian perusidea on ihmisen metaforinen ajattelu, joka perustuu *käsittemetaforille*. Teoria erottelee käsittemetaforat ja metaforiset ilmaisut. Näiden erottaminen toisistaan onkin kognitiivisen metaforateorian erikoispiirre. Samaa käsittemetaforaa voidaan kuvata useilla erilaisilla metaforisilla ilmaisuilla. Tällä Lakoff korostaa sitä, että metaforat eivät ole pelkästään kielellisiä ilmaisuja. Jos ne olisivat, tulkitsisimme jokaisen metaforisen ilmaisun omaksi metaforakseen. (Lakoff 1993: 209.) Siitä ei kuitenkaan ole kysymys. Rakkaus voidaan käsitteellistää metaforalla RAKKAUS ON MATKA. Tällöin abstrakti RAKKAUS ymmärretään konkreettisemmin MATKAN avulla. Sanoetaan, että *meidän on aika lähteä eri teille*. Yhden kokemusalueen ominaisuuksia otetaan jonkin toisen käsitteen ymmärtämisen avuksi. Tämä ei tarkoita, että rakkaus olisi mitenkään matkan alalaji. Rakkaus ja matka ovat eri asioita – abstrakti tunne ja konkreettisempi eteneminen jossain ajassa ja paikassa – mutta rakkaus on osittain rakennettu ja ymmärretty matkan muodossa. (Lakoff & Johnson 1980: 4–5.) Samasta käsitteellistyksestä voidaan käyttää muitakin ilmaisuja, kuten *avioliittomme ajoi karille* tai *suhteemme on poissa radaltaan*. Nämä ilmaisut liittyvät samaan käsittemetaforaan.

Lakoff ja Turner (1989) esittelevät teoksessaan *More than cool reason – A field guide to poetic metaphor* lukuisia metaforia, kuten ELÄMÄ ON MATKA. Kun elämää kuvataan matkan ominaisuuksilla, hahmotetaan syntyminen saapumiseksi tänne, elämä olemassaoloksi täällä ja kuolema täältä poistumiseksi. Käsitteestä MATKA liitetään käsitteeseen ELÄMÄ matkan alku, matkan kulku, matkustajat, matkan päämäärät, esteet matkalla, tiet ja risteykset sekä matkan loppu. (Lakoff & Turner 1989: 1–4.) Omassa tutkimuksessani käytän jatkossa termiä käsittemetafora tai metafora, kun puhun laajemmista metaforisista ilmiöistä, ja termiä metaforinen ilmaisu, kun puhun kielellisen tason metaforisista ilmentymisistä. Käytän myös jatkossa Lakoffin ja Johnsonin (1980) sekä Lakoffin

ja Turnerin (1989) määrittämiä käsittemetaforia apunani tutkimukseni analyysivaiheessa: käytän niitä joko sellaisenaan tai johdan niiden pohjalta uusia käsitteellistyksiä.

Oleennaista kognitiivisessa metaforateoriassa on se, että metaforat perustuvat niihin samankaltaisuuksiin tai eroavaisuuksiin, joita eri käsitteiden välillä on (Haavisto & Kotilainen 1998: 6). Zoltan Kövecses (2002: viii) tosin korostaa, että metafora ei usein perustu samankaltaisuuksille. Joku yhteys käsitteiden välillä täytyy kuitenkin olla. Käsittemetamorasta puhuttaessa tärkeitä termejä ovat *lähdealue* ja *kohdealue*. Lähdealueella tarkoitetaan käsitettä, joka kuvaa kohdealueena olevaa käsitettä ja jonka termejä metaforassa käytetään. Kohdealue on ilmiö, joka ymmärretään lähdealueesta käytettyjen termien mukaisesti. (Mustaparta 1996: 170.)

Metafora yhdistää kaksi keskenään yhteen sopimatonta käsitteistyksen alaa yhdeksi yhtenäiseksi kokonaisuudeksi (Onikki 1992: 36). Voidaan siis ajatella, että lähde- ja kohdealue yhdistetään yhdeksi metaforaksi ja näin saadaan aikaan käsittemetafora. Tällainen lähde- ja kohdealueen välinen metaforinen siirtymä on luonteeltaan yhdensuuntainen (Kähkönen 2004: 18). Lähdealueen kaikkia piirteitä ja ominaisuuksia ei käytetä kohdealuetta kuvattaessa. Metaforat ovat aina osittaisia. (Nikanne 1992: 67.) Osittaisuus mahdollistaa uudet metaforiset ilmaisut, ja osia metaforasta voidaan käyttää totutusta poikkeavalla tavalla (Hellsten 1997: 37). Elämän metaforisointi matkana on osittaista, sillä matkalta ei palata alkupisteeseen eli syntymään.

Osittaisuus on mielestäni yksi metaforisuuden olennaisimmista puolista, vaikka Nikanteen (1992: 68) mielestä kognitiivisen metaforateorian käsitys metaforien osittaisuudesta on vain merkki teorian heikkoudesta. Hän epäileekin, että teoria haluaa osittaisuudella vain peitellä sitä tosiasiaa, ettei se pysty tarjoamaan selkeitä sääntöjä niistä periaatteista, jotka selittäisivät, miten tai millä tavalla vain osa lähdealueesta otetaan huomioon kohdealuetta tarkasteltaessa. Mielestäni ajattelun metaforisuutta korostava teoria, joka pohjautuu ihmisen subjektiiviseen kokemusmaailmaan, ei voi koskaan olla täysin selvärajainen. Metaforien kulttuurisidonnaisuus vaikuttaa myös siihen, että teoriaa ei koskaan voida soveltaa täysin samanlaisena kaikissa kulttuureissa ja kielissä. Lakoff ja Johnson (1980: 210–211) korostavatkin havaintojaan siitä, että metafora on yksi perustavim-

mista kokemuksen ymmärtämisen keinoista. Metaforan avulla voidaan luoda uusia merkityksiä ja samankaltaisuuksia tai määritellä uutta todellisuutta. Metafora on teorian mukaan näin ollen tietynlaisesta objektiivisuuden puutteestaan huolimatta laaja-alainen niin kielessä kuin koko käsitejärjestelmässämme.

2.4 Mielikuvaskaemat ja vakiintuneet metaforat

Lakoff ja Johnson jakavat teoriassaan metaforat vakiintuneisiin metaforiin eli jokapäiväisen ajattelun ja toiminnan ominaisuuksiin ja innovatiivisiin metaforiin. Jälkimmäisillä he puolestaan tarkoittavat luovia ja mielikuvituksellisia metaforia, jotka tuovat ymmärrykseemme kokonaan uusia merkityksiä. (Lakoff & Johnson 1980: 139.) Innovatiiviset metaforat ovat, kuten nimestä jo voidaan päätellä, luovia metaforia, jotka erottuvat tekstistä vakiintuneita metaforia helpommin. Ne ovat näin ollen näkyvämpiä kuin vakiintuneet metaforat. Rakenteellisesti innovatiiviset metaforat toimivat vakiintuneiden metaforien tavoin, mutta innovatiiviset metaforat luovat täysin uutta kokemuksellista ymmärrystä ja avaavat mielikuvituksellisuudellaan uudenlaisia merkityksiä (Lakoff & Johnson 1980: 139).

Lakoff ja Johnson (1980: 144) näkevät innovatiivisissa metaforissa sen voiman ja mahdollisuuden, mitä metaforilla on. Ne eivät pelkästään käsitteellistä jo olemassa olevaa maailmaa, vaan niiden avulla pystytään luomaan myös täysin uutta todellisuutta. Vakiintuneet metaforat Lakoff ja Johnson luokittelevat edelleen kolmeen alakategoriaan: rakennemetaforiin, suuntametaforiin ja ontologisiin metaforiin (Lakoff ja Johnson 1980: 3–32). Näistä viimeisin eli ontologisten metaforien luokka sisältää variaatiota sen suhteen, millaisia metaforia siihen luokitellaan kuuluvaksi (ks. tarkemmin luku 2.4.4) Omassa analyysissäni keskityn pääasiassa vakiintuneiden metaforien tarkasteluun, mutta otan huomioon myös mahdolliset aineistossa esiintyvät innovatiiviset metaforat.

Kövecses (2002: 32–33) puhuu tutkimuksessaan metaforan kognitiivisesta tarkoituksesta, jolla hän tarkoittaa sitä, että käsittemetaforat voidaan luokitella niiden kognitiivisten eli tiedollisten tarkoitusten perusteella, joita ne esittävät. Kövecses jakaa vakiintuneet

käsittemetaforat samoihin luokkiin kuin Lakoff ja Johnson. Luokittelu tapahtuu sen perusteella, miten metaforia muodostetaan ja ymmärretään. Näiden luokkien lisäksi hän ottaa esiin mielikuvaskaemat. Tulkitsen mielikuvaskaemojen olevan yleisemmän tason mielikuviin perustuvia skemaattisia rakenteita. Metaforaluokat ovat kaikki lähtökohdiltaan samanlaisia: subjektiivisia ja kulttuurisidonnaisia. Seuraavaksi tarkastelen ensin lähemmin mielikuvaskaemoja ja sen jälkeen esittelen vakiintuneet metaforaluokat yksityiskohtaisemmin.

2.4.1 Mielikuvaskaemat

Metaforat saattavat perustua sekä tietoon että mielikuviin. Useimmat vakiintuneet metaforat perustuvat perustietämykseen siitä, millaisia eri käsitteet ovat. Tällaisissa metaforissa perustietämys koostuu käsitteiden peruselementeistä, jotka siirtyvät lähdealueesta kohdealueeseen. Tällaista tietämystä muun muassa käsitteessä MATKA ovat erilaiset matkustajat, määränpää, esteet matkalla jne. Vakiintuneiden metaforien lisäksi on olemassa kuitenkin myös toisenlaisia käsittemetaforia, joissa perustietämykseen perustumisen sijaan keskitytään käsitteeseen liittyvien elementtien mielikuvaskaemoihin. (Kövecses 2002: 36–37.) Näitä kutsun jatkossa nimellä *mielikuvaskaemat*. Mielikuvaskaemoihin liittyvissä metaforissa tärkeää on se, että niissä kuvataan suhteellisen vähän siirtymistä lähdealueesta kohdealueeseen (Kövecses 2002: 36–37).

Kövecses puhuu mielikuvaskaemojen lähdealueista, joissa on luurankomaisia mielikuvamalleja. Englannin kielessä tällainen mielikuvamalli assosioituu esimerkiksi sanaan *out*. Näin on esimerkiksi sellaisissa negatiivisiin pelkotiloihin liittyvissä sanonnoissa kuin *pass out* (pyörtyä), *out of order* (epäkunnossa) ja *rub out* (hävittää). Nämä tapahtumat ja tilat liittyvät muun muassa tajunnan häviämiseen ja jonkin hajoamiseen. Mielikuvaskaemat eivät rajoitu kuitenkaan pelkästään tilasuhteisiin, kuten sisällä–ulkona. Metaforiseen ymmärrykseen todellisuuden tiloista vaikuttavat monet muutkin skeemat. Tällaiset perusskeemat ovat seurausta siitä vuorovaikutuksesta ja kokemuksesta, jota meillä on maailman kanssa: kontaktit fyysisiin objekteihin, säiliökokemukset itsestä ja muista objekteista, liikkuminen maailmassa, fyysisten voimien vaikutus ja näiden voimien vas-

tustaminen. Tällaiset kokemukset pohjautuvat mielikuvaskemoihin, ja mielikuvaskemat rakentavat metaforisesti monia abstrakteja käsitteitä. (Kövecses 2002: 37.)

Mielikuvaskemoilla on Kövecsesin mukaan myös tietty mielenkiintoinen ominaisuus; ne voivat tarjota muille käsitteille perustan. Liikkeen skeema on esimerkiksi käsitteen MATKA perustana. Liikkeen skeemalla on tietyt osat, alkupiste, liike ja loppupiste. Nämä vastaavat kyseenomaisen käsitteen elementeistä lähtöä, matkustamista ja määrän-päätä. Näin selvästi ei-mielikuvaskemaattisellakin käsitteellä, näyttää olevan mielikuvaskemoihin perustuva pohja. Monet rakennemetaforien kohdealueet voidaan nähdä mielikuvaskemaattisesti rakennettuina niiden lähdealueen kautta (kuten ELÄMÄ ON MATKA). (Kövecses 2002: 37–38.) Lyhyesti sanottuna mielikuvaskemoilla on siis erittäin yleinen skemaattinen rakenne ja erityyppiset mielikuvaskemat, kuten säiliöskeema, rakentavat monia abstrakteja käsitteitä metaforisesti.

2.4.2 Rakennemetaforat

Rakennemetaforilla on järjestelmällinen ja perustavanlaatuinen suhde fyysisiin ja kulttuurisiin kokemuksiin. Muiden metaforaluokkien tapaan nekin ovat kokemuspohjaisia ja vaikuttavat kokemuksiin ja toimintaan. Rakennemetaforat perustuvat niihin yhteyksiin, joita eri käsitteiden välillä on ja nähdään. Yleensä jotain hyvin rakennettua ja selvästi määritettyä käsitettä käytetään rakentamaan toista. Rakennemetaforat mahdollistavat näin huomattavan perinpohjaisen käsitteen muokkauksen, ja ne ovatkin omimmillaan korostaessaan ja häivyttäessään käsitteen eri puolia. (Lakoff & Johnson 1980: 14, 61.) Yksinkertainen esimerkki rakennemetaforasta on käsittemetafora AIKA ON RAHAA. Käsittemetaforaan liittyvät metaforiset ilmaisut näkyvät sekä jokapäiväisessä elämässä että kulttuurissa ylipäättään. Aika on arvokasta, joten sitä täytyy *saada lisää*, sitä on hyvä *säästää* ja ehdottomasti sitä ei kannata *menettää*, koska se voi *loppua* myös *kesken*. (Lakoff & Johnson 1980: 8.) Rakennemetaforan avulla ajasta kerrotaan siis juuri niiden kokemusten ja sen ymmärryksen pohjalta, joka meidän länsimaisessa kulttuurissamme on rahasta. Lähdealueen RAHA tietyt ominaisuudet nähdään kohdealueessa AIKA.

Rakennemetaforassa vieraampi kohdekäsite ymmärretään siis paremmin tutumman käsitteen avulla. Käsitteiden välinen yhteys ei ole välttämättä lainkaan itsestään selvä, mutta rakennemetafora auttaa näkemään jonkin ilmiön toisen avulla. Lakoff ja Johnson (1980: 108–109) pitävät rakennemetaforille (esim. RAKKAUS ON MATKA, MIELI ON KONE) tyypillisenä ilmiönä sitä, että lähdealueena oleva käsite liittyy läheisemmin kokemusalueeseemme ja on tyypillisesti konkreettisempi kuin kohdealueena oleva käsite. Näin ajatukset voivat olla esimerkiksi *ruosteessa*. Joitain rakennemetaforan avulla rakennettuja abstrakteja käsitteitä on ylipäättään vaikea hahmottaa ilman metaforaa. Esimerkiksi käsitteellä RAKKAUS ei ole selkeästi määritettyä rakennetta. Se saakin rakenteensa juuri metaforan avulla. (Lakoff & Johnson 1980: 110). Kövecsesinkin mukaan tällaisen rakennemetaforan kognitiivinen tarkoitus on auttaa puhujaa ymmärtämään kohdealue (A) lähdealueen (B) rakenteen avulla. Tämä ymmärtäminen tapahtuu käsitte-kartoitusten keinoin eli niitä käsitesiirtoja ymmärtämällä, joita tapahtuu lähdealueen (B) ja kohdealueen (A) välillä. (Kövecses 2002: 33.)

Käytännössä rakennemetafora rakentaa jostain käsitteestä joidenkin asiantilojen avulla laajemman rakenteellisen kokonaisuuden, jonka avulla tämä käsite nähdään tietyllä tavalla. Kövecses (2003: 33) havainnollistaa käsitystään AIKA ON LIIKETTÄ -metaforan avulla. Aika ymmärretään tiettyjen peruselementtien termeillä: fyysisenä objektina, liikkeenä ja sijaintina. Taustaedellytys tällaisen ajan ymmärtämiselle on se, että nykyinen aika on sijainniltaan samassa paikassa kuin sen tarkkailija. Näin edellytysten myötä rakennemetaforasta saadaan aikaan seuraavia kartoituksia: Aika on asia. Ajan kuluminen on liikettä. Tulevat ajat ovat tarkkailijan edessä ja menneet ajat takana. Yksi asia liikkuu, toinen on pysyvä; paikallaan oleva asia on deiktinen keskus. Rakennemetafora sisältää lukuisia kielellisiä ilmaisuja, joilla metaforaa voidaan ilmentää. Metaforan elementtien kartoitus ei selitä pelkästään sitä, miksi tietyt ilmaisut tarkoittavat juuri sitä, mitä ne tarkoittavat, vaan se tarjoaa myös kattavan perusrakenteen, ymmärryksen siitä, millainen käsitys meillä on ajasta. (Kövecses 2002: 33–34.)

Esimerkkeiksi rakennemetaforista käyvät myös Lakoffin ja Johnsonin teoriassaan käsittelemät TYÖVOIMA ON RESURSSI ja AIKA ON RESURSSI -käsittemetaforat. Molemmat näistä metaforista pohjautuvat kulttuuriseen kokemukseen materiaalisista resursseista,

joiden olemukseen kuuluu olennaisena osana käsitteen laskettavuus, arvoitettavuus ja tarkoituksenmukaisuus. Rakennemetafora oikeuttaa näkemään ajan ja työvoiman asioina, joita voidaan käyttää erilaisin tavoin. Kun jollekin asialle on saatu oikeutus rakennemetaforan kautta, sitä käytetään yhä enemmän. AIKA-metafora ja TYÖVOIMA-metafora eivät ole universaaleja, vaan ne korostavat niitä puolia ajasta ja työstä, jotka ovat keskeisesti esillä länsimaisessa kulttuurissa. Samalla ne piilottavat käsitteen muita puolia. (Lakoff & Johnson 1980: 65–68.)

Pohdinnan arvoista onkin varmasti, rakentavatko nämä meille itsestään selvät metaforat todellisuutta vai ovatko ne vain todellisuuden heijastuma. Kognitiivinen metaforateoria (ks. Lakoff & Johnson 1980) ei siihen suoraa vastausta anna, vaikka sen mukaan metaforat on tarkoitettu tärkeisiin kognitiivisiin tehtäviin; ne voivat jollain tavalla luoda ja muodostaa sosiaalista, kulttuurista ja psykologista todellisuutta. Kövecses (2003: 17–18) puolestaan ottaa esiin sen seikan, että vastakohta-asettelu ei välttämättä ole kaikkein järkevin tarkastelutapa. Joillain metaforilla on kyky olla osana todellisuutta, vaikkei toisilla metaforilla tällaista kykyä olisikaan. Tällaisten metaforien nimeäminen vaatisi kuitenkin sellaista lisätutkimusta, mihin ei tässä tutkimuksessa ole mahdollisuuksia.

Rakennemetafora mielestäni nimensä mukaisesti rakentaa kuitenkin ajattelua ja sitä, millä tavalla todellisuutta havaitaan ja ymmärretään. Todellisuus vaikuttaa kuitenkin jo itsessään metaforan muotoutumiseen; jossain toisessa ajassa ja paikassa yllä mainitut ajan ja työvoiman metaforat saattaisivat olla jopa mahdottomia. Monet rakennemetaforat ovat monimutkaisia, ja Lakoff ja Johnson korostavat sitä, että metaforan avulla tuodaan lähdealueesta esiin ennen kaikkea niitä puolia, jotka ovat tietyille kulttuurille, tässä tapauksessa länsimaiselle kulttuurille, tärkeitä. Metaforat eivät siis pelkästään perustu fyysisiin ja kulttuurisiin kokemuksiin, vaan ne myös vaikuttavat kokemuksiin ja käytäytymiseen. (Lakoff & Johnson 1980: 67–68.)

2.4.3 Suuntametaforat

Suuntametaforat eivät rakennemetaforan tavoin rakenna yhtä käsitettä toisen käsitteen avulla, vaan niiden avulla jäsennetään yhdellä kertaa kokonaisia käsiteryhmiä suhteessa

johonkin toiseen käsiteryhmään (Leino 1982: 109). Suuntametaforia ei siis hahmoteta jonkin toisen asian termein, vaan nimensä mukaisesti suuntametaforat ymmärretään suhteessa toiseen ilmiöön, useimmiten tilaan, jossa ne voivat liikkua. Asiat ymmärretään ikään kuin ne sijaitsisivat kolmiulotteisessa tilassa, jossa ne voivat liikkua esimerkiksi ylös, alas, sisään tai ulos. Käsitteet järjestyvät usein vastakohtapareiksi. Suuntametaforan avulla asioita arvioidaan esimerkiksi sen perusteella, ovatko ne YLHÄÄLLÄ vai ALHAALLA. Tämä heijastuu moniin kulttuurissamme näkyviin metaforiin, kuten HYVÄ ON YLHÄÄLLÄ ja HUONO ON ALHAALLA. (Lakoff & Johnson 1980: 14–16.)

Suuntametaforat perustuvat ihmisen fyysikaalisiin eli kehollisiin kokemuksiin sekä kulttuuriin kokemuksiin, ja ne voivat vaihdella kulttuureittain (Leino 1982: 109). Lakoff ja Johnson korostavat sitä, että vaikka tietyt vastakohtaparit perustuvat pelkästään fyysiseen todellisuuteen, vaihtelevat suuntametaforatkin rakennemetaforien tavoin siis kulttuureittain. Joissain kulttuureissa tulevaisuus voi olla edessämme, kun jossain toisessa se voi olla takana. Monet keskeiset käsitteet järjestyvät yhden tai useamman suuntametaforan avulla. Lakoffin ja Johnsonin mukaan esimerkiksi ILO ON YLHÄÄLLÄ ja SURU ON ALHAALLA. Näiden käsittemetaforien perusteella voidaan metaforisesti sanoa, että *mielialani nousi kertaheitolla* tai *olen alakuloinen*. Metaforapari perustuu ihmisen fyysiseen kokemukseen siitä, että pystyssä oleva asento kuvaa positiivisia tunteita nuokkuvan asennon kuvatessa surua ja masennusta. Muista perustavanlaatuisista käsitteistä YLHÄÄLLÄ ovat muun muassa terveys, elämä, hallinta, status ja tajunta. (Lakoff & Johnson 1980: 14–17.)

Jokainen suuntametafora on sisäisesti järjestelmällinen ja rajaa itsestään kiinteän järjestelmän, joten metaforan sisällä olevat ilmaisut ovat järjestäytyneet yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Näin suuntametafora ei ole täynnä yksittäisiä ja irrallisia tapauksia. (Lakoff & Johnson 1980: 17.) Esimerkiksi ILO ON YLHÄÄLLÄ -käsittemetafora toimii näin: *Mieliala nousee, pää leijuu pilvissä ja tunnelma kohoaa*. Jos puhutaan metaforisesti ilosta, ei voida käyttää sanoja, jotka viittaavat jonkin alhaalla oloon. Joissain tapauksissa suunta ja tila ovat niin keskeinen osa metaforaa, että on vaikea kuvitella käsitteelle vaihtoehtoisia metaforaa. Yhteiskunnassamme 'korkea asema' on tällainen. (Lakoff &

Johnson 1980: 18.) Suuntametaforat kuvaavat yhteiskuntamme perusarvoja ja monet perussanonnat liittyvät suuntametaforien vastakohtapareihin.

2.4.4 Ontologiset metaforat

Ontologiset metaforat liittyvät metaforan kokonaisuuteen ja olemuksellisuuteen. Lakoff ja Johnson sanovatkin, että suuntametaforat eivät pysty tarjoamaan kaikkea sitä, mihin ontologiset metaforat pystyvät. Kokemuksemme fyysisistä objekteista ja aineista tarjoavat ymmärrykselle laajemman lähtökohdan kuin pelkkään tila-suunta-havaintoon liittyvät suuntametaforat. Kun jokin kokemus kuvataan oliona, itsenäisenä kokonaisuutena, siihen voidaan viitata, se voidaan kategorisoida, ryhmitellä ja jopa määrittää jollain tietyllä tavalla. Näin ontologisen metaforan avulla kokemukset voidaan perustella ja järjellä tavalla, johon ei pystyttäisi ilman metaforaa. (Lakoff & Johnson 1980: 25.)

Kövecsesin mukaan ontologisilta metaforilta puuttuu ennen kaikkea rakennemetaforien kohdealueeseen kohdistuva kognitiivinen rakenne. Ontologisten metaforien kognitiivinen tehtävä on rakennemetaforia pienempi; niiden avulla ymmärretään erilaiset objektien, aineiden ja säiliöiden termeillä välittyvät kokemukset. Kövecses korostaa kuitenkin sitä, että tämä ymmärtäminen on rajoittunutta, eikä sitä tarkalleen ottaen eritellä, millaista objekteista, aineista tai säiliöistä on kyse. Yksityiskohtaisemman rakenteen määrittely on rakennemetaforan tehtävä. (Kövecses 2002: 34.) Omasta mielestäni selkeää rajaa rakennemetaforien ja ontologisten metaforien välille ei kuitenkaan voida vetää. Jotkin tietyt ontologiset metaforat ovat helposti tunnistettavissa juuri ontologisiksi, mutta joidenkin suhde rakennemetaforiin on vaikeasti rajattavissa. Omassa tutkimuksessani pyrin kuitenkin noudattamaan Lakoffin ja Johnsonin laatimaa kolmijakoa, vaikka pidänkin sitä tietyiltä osin puutteellisena.

Ontologisten metaforien kognitiivisesti tärkeä tehtävä on siitä huolimatta määrätä kokemuksille perusasiatiloja muun muassa erilaisten aineiden ja objektien termeillä. Sellaiset kokemukset, jotka vaativat tätä eniten, ei ole selvästi määritetty tai rajattu, ovat epämääräisiä tai abstrakteja. Emme esimerkiksi tarkalleen tiedä, millainen ihmismieli on, mutta käsittelemme sitä objektina. Näin sen mahdollinen ymmärtäminen on helpompaa.

Yleisesti ontologinen metafora auttaakin näkemään sellaisillakin asioilla tarkemmin määritellyn rakenteen, joilla sitä ei ole joko yhtään tai se on hyvin epämääräinen. (Kövecses 2002: 34.)

Lakoff ja Johnson jakavat ontologiset metaforat kolmeen alakategoriaan: aineellisiin ja olemuksellisiin metaforiin, säiliömetaforiin ja personifikaatioon. Jälkimmäisin on kenties kaikkein itsestään selvin ontologinen metafora. (Lakoff & Johnson 1980: 25–34.) Kun ontologinen metafora on aineellinen ja olemuksellinen, voidaan jokin kohde hahmottaa konkreettisemmin sitä apuna käyttäen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että metafora sisältää johonkin aineeseen tai ihmisen fyysiseen olemukseen liittyviä käsitteitä. Yleensä kohdealue, joka ymmärretään jonkin konkreettisemmän asian avulla, on abstrakti, esimerkiksi tapahtuma, tunne, toiminta tai ajatus. Tällaisia abstrakteja asioita käsitellään kuin ne olisivat konkreettisia asioita, käsin kosketeltavissa. (Leino 1982: 109.) AJATUS ON KONE -metafora on esimerkki tällaisesta ontologisesta metaforasta. Kyseisen metaforan kautta ajatuksia ja ihmismieltä käsitellään kuten konetta. Tällöin ajatukset voivat olla *ruosteessa* tai muuten *epäkunnossa*. (Lakoff & Johnson 1980: 27.) Kun jopa abstraktit tunnekokemukset käsitetään konkreettisempina objekteina, on niiden luokittelu ja sitä kautta ymmärtäminen helpompaa.

Lakoff ja Johnson liittävät ontologiseen metaforaan myös säiliömetaforan. Säiliö on jotain, mikä ymmärretään ihmiskehon kautta. Ihmisen keho toimii ikään kuin säiliönä, jolla on sitä rajaava pinta sekä sisä- ja ulkopuoli. Ihmisen eri tilat ja toiminnot voidaan ontologisen metaforan avulla nähdä ikään kuin ne olisivat säiliöitä. Samalla tavalla käsittelemme myös tunteita. Joku voi esimerkiksi *vajota masennukseen*. Näin masennus nähdään säiliön kaltaisena rajattuna paikkana, jonne voi joutua. (Lakoff & Johnson 1980: 29–32.) Ontologista metaforaa hyödyntämällä voidaan siis abstraktia oliota, jonka rajoja on vaikea paikantaa, käsitellä kuin esinettä, jolloin siihen voidaan viitata tai sille voidaan antaa tiettyjä ominaisuuksia. Kövecses puhuukin siitä, kuinka ontologisen metaforan avulla tällainen kohdealueena oleva määrittelemätön fyysinen objekti tai abstrakti olio saa lähdealueena olevan fyysisen objektin elementtejä. Esimerkiksi pelko voidaan nähdä omistuksena, ja näin pelkoon voidaan viitata kielellisesti 'minun pelkonani'. (Kövecses 2002: 35.)

Kenties kaikkein tyypillisin ontologinen metafora on personifikaatio. Personifikaation avulla fyysisiä objekteja käsitellään elävien olentojen tapaan. Kun jokin objekti personoidaan ontologisen metaforan avulla, voidaan monet ei-inhimillisiä olioita koskevat kokemukset ymmärtää paremmin inhimillisten motivaatioiden, ominaisuuksien ja toimintojen kautta. Tällä tavoin jokin ei-inhimillinen voidaan nähdä inhimillisenä. Personifikaatio on yleinen kategoria, ja se sisältää useita eri metaforia, joista jokainen tuo esiin ihmisen eri puolia tai tapoja nähdä ihminen. Kaikille näille metaforille yhteistä on se, että auttavat ymmärtämään maailman ilmiöitä. (Lakoff & Johnson 1980: 33–34.) Esimerkiksi jotkut sairaudet voidaan nähdä inhimillisinä ja ihmismäisinä vihollisina, silloin kun sanotaan, että *syöpä tuhosi hänen solunsa*. Samoin elämästä voidaan puhua inhimillisenä olentona: *elämä petti minut*.

4 METAFORINEN RAKKAUS ROCKLYRIIKASSA

Populaarimusiikin kappaleet kertovat usein rakkaudesta. Aineistooni kuuluvat Chisun ja Maija Vilkkumaan lyriikat pitävät sisällään lukuisia rakkauteen liittyviä metaforia, ja suhteessa aineiston kaikkiin metaforiin niitä on eniten. Muut rakkauteen liittymättömät metaforat rajaankin analyysin ulkopuolelle. Tulkitsen analyysivaiheessa metaforia suhteessa ympäröivään kontekstiin eli koko käsiteltävänä olevaan yksittäiseen kappaleeseen, rocklyriikkaan, joka nämä metaforat pitää sisällään. Tästä syystä joudun metaforia analysoidessani tulkitsemaan osittain kokonaisten kappaleiden sisältöjä, mutta tarkoitukseni ei ole kuitenkaan tehdä lyriikoista sisällöllistä analyysia, vaan ainoastaan keskittyä metaforiin, joita aineistossa esiintyy. Ne ovat aineistoni perusteella yleisempiä käsitteeseen *rakkaus* liittyviä metaforia ja täten tutkimukseni tavoitteen kannalta olennaisia.

Olen jakanut analyysini kolmeen osaan. Ensimmäisessä alaluvussa 4.1 tarkastelen aineistostani esiinnoitettuja rakkauden lajeja eli toisin sanoen tarkastelen sitä, millaisena rakkaus ylipäätään nähdään metaforisesti. Näitä metaforia nimitän jatkossa rakkausmetaforiksi. Olen poiminut lukuun 4.1 vain ne rakkausmetaforat, jotka ovat rocklyriikoiden perusteella merkittävimpiä ja näkyvimpiä rakkauden metaforia. Rakkaus on käsitteenä niin abstrakti ja monipuolinen, että sen ymmärtämiseen ja hahmottamiseen tarvitaan monia erilaisia metaforia. Useimmat aineistoni käsittemetaforat ovat joko rakennemetaforia tai ontologisia metaforia.

Toisessa alaluvussa 4.2 tarkastelen metaforien välittämää kuvaa rakkaussuhteen osapuolista. Rocklyriikoista on selvästi tulkittavissa kaksi toimijaa, joihin rakkausmetaforien välityksellä liitetään tiettyjä ominaisuuksia. Yleisimmin näitä toimijoita aineistossa kutsutaan persoonapronomineilla *minä* ja *sinä*. Aineiston perusteella ei täydellä varmuudella voi tulkita, että toimijat olisivat aina mies ja nainen, mutta oletan, että lyriikoissa puhutaan kuitenkin miehestä ja naisesta rakkaussuhteen toimijoina. Tämä oletus perustuu yleiseen tietoisuuteeni suomalaisen kulttuurin tilasta. En kuitenkaan tarkoita tällä sitä, että tutkimukseni rakkauskäsitys liittyisi ainoastaan heteroseksuaaliseen parisuhteeseen. Tarkastelen rakkaussuhteen toimijoita ensimmäisessä alaluvussa

esiintyneiden metaforien kautta ja pohdin, millaisina toimijat näyttäytyvät suhteessa toisiinsa ja yleiseen kontekstiin.

Viimeisimmässä alaluvussa 4.3 keskityn tarkastelemaan yleisesti sitä, miten rakkautta on kuvattu aineistossani eli jaan aineistoni metaforat erilaisten teemojen perusteella neljään eri kategoriaan ja kuvaan näiden kategorioiden kautta rakkautta. Keskityn tarkastelemaan rakkautta romanttisen rakkauden näkökulmasta, sillä se on aineistoni perusteella selkeästi rocklyriikoissa ilmenevä rakkauden muoto. Tyypillistä tällaiselle rakkaudelle on siihen liittyvä rakkauden alkaminen ja sen mahdollinen loppuminen eli parisuhde ja ero. Viimeinen alaluku kokoaa rocklyriikoiden yleisimmät temaattiset aiheet näin yhteen. Rakkauden metaforia analysoidessani lähtökohtanani ovat olleet Lakoffin ja Johnsonin (1980) metaforakäsitykset, Lakoffin ja Turnerin (1989) ajatukset poeettisen kielen metaforista sekä Zoltán Kövecsesin (2003) pohdinnat tunnemetaforista ja erityisesti rakkaudesta.

4.1 Rakkausmetaforat

Tarkastelen seuraavaksi aineistostani esiin nousseita rakkausmetaforia, jotka kertovat, millaisena RAKKAUS nähdään ja ymmärretään. Zoltán Kövecsesin mukaan rakkaus ei ole kenties kaikkein prototyyppisin emotionaalinen käsite, mutta kuitenkin vähintään kiistanalainen perustunne. Hän myös väittää, että käsittemetaphora on olennainen osa useimpien emotionaalisten kokemusten ja käsitteellistämisten ymmärtämistä, eikä pelkästään keino sen kielen levittämiseen, jolla tunteista puhutaan. (Kövecses 2003: 20.) Olen sitä mieltä, että käsittemetaphoria ymmärtämällä on rocklyriikoiden sanoituksissa piilevän käsitteen *rakkaus* hahmottaminen ja ymmärtäminen helpompaa. Tästä syystä otan seuraavassa esiin niitä rakkausmetaforia, joita aineistossani oli määrällisesti eniten.

4.1.1 Rakkaus on lämpöä ja valoa

Metaforat RAKKAUS ON TULTA ja RAKKAUS ON VALO kertovat tiettyjä piirteitä tämän kohdealueena olevan abstraktin emotionaalisen tunteen erilaisista sekä negatiivisis-

ta että positiivisista elementeistä. Lakoff ja Turner (1989: 106) puhuvat siitä, kuinka rakkaus voidaan nähdä esimerkiksi liekinä, joka voi sammua, jos rakkaus loppuu. Esimerkissä (3) abstraktia rakkautta käsitellään tämän metaforan avulla tulen kaltaisena, kuumana ja polttavana, konkreettisena objektina, jota voi koskettaa.

- (3) Yksi on suurempi muita / nyt ja aina / ja kun sen kohtaat et kysele hintaa / tai kuuntele jeesusteluita / ne ei mitään paina / ne ei helli ja polta sun rintaa (MS10)

Rakkaus saa esimerkissä (3) ontologisen metaforan tavoin jopa inhimillisiä piirteitä, sillä rakkaus toimii kuten ihminen; sen voi kohdata ja se voi polttaa. Polttaminen on tässä tapauksessa positiivista, sillä polte tuo rintaan lämpöä, jonka voi ajatella olevan elämän kannalta olennaista. Rakkaus konkretisoituu näin helpommin ymmärrettäväksi objektiksi tai jopa ihmiseksi, jota voidaan kuvailla ja jonka tekojen kautta rakkautta voidaan havainnollistaa. Metaforan mukaan rakkaus tekee siis toisen ihmisen kautta toiselle ihmiselle jotain sellaista, jota voidaan kuvata metaforisella ilmaisulla 'polta sun rintaa'. Voidaan tulkita, että rakkaussuhde nähdään elinvoimaisena silloin, kun niin sanottu rakkauden liekki on päällä. Rakastumisvaiheessa puhutaan myös usein *kipinöinnistä*.

Toisaalta *polttaa*-verbi voidaan nähdä esimerkissä (3) negatiivisemminkin. Kun poltetaan jotain, niin silloin yleensä tämä jokin turmellaan tai tuhotaan. Sana *polttaa* on kuitenkin tässä tapauksessa hieman ristiriitainen, sillä se yhdistetään rinnastuskonjunktioilla *ja* verbiin *helliä*. Tämä yhdistäminen antaa olettaa, että polttaminen ja helliminen ovat samalla tasolla. Kontekstista voidaan päätellä, että tämä taso on positiivinen rakkauden kokijan kannalta.

Metaforalla RAKKAUS ON TULTA kuvataan näin käsitteen *rakkaus* monipuolisuutta. Huolimatta niistä positiivisista ominaisuuksista, joita rakkauteen liitetään kyseisen metaforan avulla, on rakkaus negatiivisemmässakin mielessä tulen kaltaista: räiskyvää, arvaamatonta ja mahdollisesti sellaista, joka voi satuttaa, jos koskettaa varomattomasti. Kaikesta tästä huolimatta se on jotain, mitä nainen pitää parempana kuin muita (3).

Esimerkissä (4) rakkauden voidaan tulkita olevan joko VALOA tai TULTA.

- (4) sä väitit että mitään / en oo ilman sua / miksi sä teit sen / sammutit mut (ME10)

Ihminen nähdään ontologisen metaforan avulla säiliönä, jossa rakkaus sijaitsee. Rakkaus on jotain, mitä saadessaan ihminen on enemmän elossa, eli rakkaus nähdään elämän valona. Ihmisen sisällä oleva rakkaus on jotain, jonka toinen toimija sammuttaa. Metaforisesti voidaankin tulkita, että RAKKAUDEN LOPPU ON TULEN SAMMUTTAMINEN. Rakkaus on siis metaforisesti jotain, mille toinen voi konkreettisesti tehdä jotain. Esimerkissä (4) rakkautta kuvataan metaforan avulla siten, että lähdealueesta otetaan sellaisia elementtejä, joiden avulla voidaan kuvata sitä, kuinka rakkaus konkreettisesti jonkin tietyn teon seurauksena yhtäkkiä sammuu. Tässä tapauksessa rakkaus tuhkautetaan äkillisesti, kuten palava tuli, ja yhtä nopeasti kuin valo katkaisimesta. Näin esimerkki (4) kuvaa rakkauden kiihkeyttä ja äkkinäisyyttä. Lakoff ja Turner (1989: 84) puhuvat intohimosta lämpönä. Kontekstin perusteella on kuitenkin pääteltävissä, että sammuminen liittyy enemmän rakkauden tunteeseen kuin seksuaaliseen intohimoon.

Esimerkissä (5) nainen on pettynyt rakkauteen ja itseensä. RAKKAUS ON VALO -rakennemetaforan avulla rakkaus nähdään valona, jonka vastakohta on jotain heikkovaloisempaa, pimeämpää ja siten myös negatiivisempaa.

- (5) ja mitään en muista / sovituista / turtua haluan / valua pois hämärään (ME9)

Esimerkissä (5) kuvataan rakkauden positiivisuutta suuntametaforalla VALO ON YLHÄÄLLÄ, ja koska valo on ylhäällä, on myös rakkaus ylhäällä. Rakkaudettomuus merkitsee näin huonompaa vaihtoehtoa, sillä kulttuurissamme positiiviset asiat ovat ylhäällä (vrt. Lakoff & Johnson 1980: 14). Rakkaus kuvataan metaforisesti valona, joka on nähtävissä ja aistittavissa. Konkretisoinnin avulla pystytään helpommin kuvaamaan esimerkissä (5) negatiivisia tunteita kokevan naisen tunteita. Nainen haluaa vain *valua pois hämärään*. Naista kuvataan rakkaussuhteen negatiivisena toimijana, joka ei halua tuntea rakkautta. Tähän viittaa myös *turtua*-verbin käyttö. Sanan kirjaimellinen merkityshän tarkoittaa tunnottomaksi menemistä. Nainen on näin onnellisen parisuhteen kannalta ongelma (ks. 4.2.2).

Rakkaus on siis tämän rakkausmetaforan perusteella lämmin, se valaisee ja pitää elossa. Näin RAKKAUS ON VALO ja RAKKAUS ON TULTA -metaforat voidaan ajatella eräänlaisiksi RAKKAUS ON ELÄMÄ -metaforan alakategorioiksi. Esimerkissä (6) rakkauden puutetta kuvataan elämän loppumisena eli kuolemana.

- (6) Liian kauan annoit mun odottaa / Ruusut jo pääsi kuihtumaan / Liian kauan kylmää / nyt paleltaa / Routa vie mut mukanaan (CA8)

Kuolema on ainakin hyvin lähellä, jos rakkautta ei ole. Kövecses (2003: 26) yhdistää rakkauden sairauteen. Näin ollen voitaisiin siis tulkita myös metafora RAKKAUS ON KUOLEMA. Tällöin pitää kuitenkin huomauttaa, että vain tietynlaiseen rakkauteen voidaan liittää ominaisuuksia tästä lähdealueesta. Esimerkissä (6) ruusujen kuihtumisella kuvataan sitä, kuinka kauan nainen on joutunut odottamaan sitä, että mies rakastaisi häntä. Tällainen yksipuolinen rakkaus voidaan nähdä kuoleman kaltaisena. Rakkautta kuvataan myös LÄMPÖNÄ eli kuoleman ja siihen liittyvän kylmyyden vastakohtana. Näin ollen ilman rakkautta on kaikkea muuta kuin lämmin. Ontologisen metaforan avulla *routa* saa inhimillisiä piirteitä, joka *vie naisen mukanaan*. Routa on tiukasti maaperässä oleva jäätynyt pintakerros. Kyseisen sanan käyttö korostaa sitä, miten liian pitkä aika ilman rakkautta voi kylmettää ihmisen täysin, eikä hän enää pysty rakastamaan.

Rakkauteen liittyvää lämpöä korostetaan metaforisesti usein negaation kautta. Lyriikat kertovat pettymyksestä, surusta ja rakkaudettomuudesta korostaen rakkauden puutteen kylmyyttä. Esimerkissä (7) nainen toivoo, ettei mies *palelluta sydäntään*.

- (7) Et sydäntäs / palelluttaa saa (CA10)

Sydän jo itsessään symboloi rakkautta, ja paleltunut sydän kertoo metaforisesti siitä, että abstrakti asia *rakkaus* voi paleltua. Käskymuoto kertoo, kuinka nainen haluaa, ettei mies palelluta sydäntään tahallaan. Paleltuminen aiheuttaa sen, ettei rakkaus voi elää kunnolla. Esimerkki (7) kertoo myös siitä, kuinka rakkautta pidetään itseään säätelevänä. Se on tahdonalainen asia, ja siihen voi rakkauden toimijat itse vaikuttaa, rakastaako vai ei. Näin voidaan nähdä myös metafora RAKKAUS ON VALINTA.

Esimerkissä (8) rakkaus rinnastetaan elämään hyvin suorasti.

- (8) Ja nyt sun kädet kylmenneet / ovat kuin mut ois hyljänneet / Vaik' tarjosin elämän / sulle riittävän (CV6)

Nainen on tarjonnut mielestään riittävästi rakkautta, mutta miehen *kädet ovat kylmenneet*. Näin esimerkissä (8) korostetaan myös sitä, miten RAKKAUS ON LÄMPÖÄ. Rakennemetafora korostaa lämmöstä sen hyviä puolia, joita ovat muun muassa sydämellisyys ja hellyys. Konkreettisestikin lämpö on fyysisenä olomuotona positiivisempi kuin kylmä.

4.1.2 Rakkaus on taistelua

Rakkauden ja siihen liittyvän parisuhteen negatiivisia puolia korostaa metafora RAKKAUSSUHDE ON TAISTELU. Esimerkissä (9) nainen ahdistaa miestä teoillaan tai sanoillaan. Taistelu on negatiivista siksi, että rakastamiseen liitetään pakottamista.

- (9) Ajan sut nurkkaan / Et pääse pois (CA6)

Nainen käyttäytyy esimerkin (9) mukaan kuin joku sellainen, jolla on valtaa toiseen. Hänellä on keinot tai valta määrätä toinen tekemään jotain ilmiselvästi vastentahtoista. Aina toisen pakottamista ei kuitenkaan pidetä huonona asiana. Tämäkin rakkausmetafora kuvaa näin rakkauden kaksinaisuutta: yhdessäoloa ja eroa. Esimerkissä (10) käytetään sotaankin liittyviä termejä (RAKKAUS ON SOTAA), kun puhutaan *saartamisesta*.

- (10) Sun rakkautesi maani saartaa / Rubiinkuori ja viha väistää / Säteilee surun pois meistä (CA2)

Rakkaus on eräänlaista valloittamista. Esimerkin (10) perusteella tällä valloittamisella on kuitenkin pelkästään positiivisia vaikutuksia. Tunteista puhutaan personifikaation avulla inhimillisinä olentoina, jotka *väistävät* rakkauden tieltä, tai aineena, joka *säteilee pois*. Rakkautta kuvataan tämän metaforan avulla hyvin voimakkaana ja vaikutusvaltaisena tunteena. Rakkaus on myös hyvin kekseliäs ja taitava, ja sillä on jopa parantavia

vaikutuksia. Rakkaudella on kyky siirtää negatiivinen tunne, suru, pois ihmisestä (IHMINEN ON SÄILIÖ). Näin rakkaus tekee onnellisemmaksi. Kontekstin perusteella voidaan tulkita, että *saarto* liittyy negatiivisten tunteiden estämiseen.

Esimerkissä (11) kuvataan rakkauden vaikutusta suhteen molempiin toimijoihin. Rakkaus pitää heidät tiukasti samassa paikassa.

- (11) Piiritetyt / lattialla / Suut pestään / saippualla / Ne ei nouse / Ne ei huuda / Ne ei saanut siihen lupaa (CA3)

Rakkaus on esimerkin (11) mukaan *piirittänyt* sekä naisen että miehen. RAKKAUSSUHDE ON TAISTELU -metafora ei siis viittaakaan välttämättä pariskunnan keskinäiseen taisteluun, vaan siihen, että tämä abstrakti tunne, rakkaus taistelee heidän puolestaan. Se pitää heidät yhdessä ja määrittää heille tietyt pelisäännöt. Rakkautta voidaan siis pitää jopa eräänlaisena pelinä (ks. luku 4.1.7). Toisaalta Kövecses (2003: 26) puhuu rakkaudesta YHTEISKUNNALLISESTI YLEMPIARVOISENA. Voidaan tulkita, että rakkaussuhteen toimijat on pakotettuja rooleihinsa parisuhteessa. Rakkaus siis sitoo heidät yhteen, vaikkei se välttämättä olisi paras mahdollinen vaihtoehto.

Vaikka rakkautta kuvataan TAISTELUNA, niin se on taistelu, jossa on paljon positiivisia piirteitä. Rakkaus on tunteena näin hyvin ristiriitainen, kuten esimerkistä (12) voidaan päätellä.

- (12) On puolustus turhaa / Ei kukaan tässä haavoitu / Tarjoan rauhaa / ja aikaa mun (CA6)

Rakkaussuhteen toimijat näkevät rakkauden kovin eri näkökulmista. Toiselle rakkaus on melkeinpä SOTAA, jossa pitää *puolustautua* ja jossa voi *haavoittua*. Toiselle taas rakkaus näyttäytyy ennemminkin päinvastaisena ilmiönä. Rakkautta kuvataan jonain, johon liittyy asioiden antamista. RAKKAUS ON VAIHTOKAUPPAA -metafora kuvaa sitä, kuinka toinen tarjoaa sekä rauhaa että omaa aikaansa ja olettaa saavansa näitä myös toiselta vastineeksi. Rauha ja aika konkretisoidaan ontologisen metaforan avulla objekteiksi tai esineiksi, jotka voidaan konkreettisesti ojentaa toiselle.

4.1.3 Rakkaus on metsästystä

Rakkauden kohde on aineistoni perusteella usein saalis, jota tavoitellaan. Metafora RAKKAUS ON METSÄSTYSTÄ kertoo esimerkissä (13) siitä, kuinka rakkaussuhteen toimijoista toinen voi petoeläimen tavoin hamuta saalistaan. Tällainen metsästyksen kaltainen hamuaminen on usein hyvin yksipuolista.

- (13) Häl' oli silmissänsä jano / ja vaikka mä näinkin sen / otin hänet vierellein mun elämään (CV7)

Rakkaus voidaan tulkita jopa TARPEEKSI. Se voi olla esimerkin (13) tapaan janon kaltainen välttämätön elementti, jota ihminen tarvitsee elääkseen. Toisaalta tämä tarve on kontekstin perusteella hyvin intohimoinen, joten voidaan tulkita, että RAKKAUS ON HIMOA. Metsästäjän roolissa olevalla toimijalla on saalistaan kohtaan voimakas aisteihin perustuva halu. Tällainen halu voidaan kuitenkin tulkita myös puhtaasti seksuaaliseksi, jolloin himo ei varsinaisesti liity rakkauteen. Esimerkeissä (14) ja (15) kuvataan sitä, kuinka tällainen metsästyksen kaltainen rakkaus toista kohtaan nähdään negatiivisesti.

- (14) vaan vaanit mun huoneissa (CV8)
 (15) metsästä metsästäjää / katso kun se palvoo itseään / vielä se kiemurtaa / oo, se tee, mee sen luo / malja juo / ja valokuvaa (MS4)

Esimerkissä (14) mies kuvataan metaforisesti petoeläimenä, joka vaanii naista eli saalistaan. Vaanija toimii salassa ja odottaa tilaisuuttaan esimerkiksi käydä kimppuun, yllättää tai jollain tavalla muuten vahingoittaa. Esimerkissä (15) mies kuvataan metaforisesti metsästäjänä, joka toimii itsekkäästi ja on itserakas. Mies ei ole kuitenkaan esimerkin ainoa metsästäjä. *Metsästys*-metaforaan liittyy näin jollain tavalla tietynlainen pelailu ja jopa kostaminen (ks. lisää metaforasta RAKKAUS ON PELIÄ luvussa 4.1.7).

4.1.4 Rakkaus on huume

Sen sijaan että rakkaus olisi inhimillinen olento, joka toimii jollain tavalla, voi rakkautta kuvata aineena, joka saa ihmisen käyttäytymään tavalla, joka ei ole hänelle ominaista.

Kövecses (2003: 26) esittelee käsittemetaforan, jossa hän näkee rakkauden ekstaasin tai pilven kaltaisena huumeena, joka aiheuttaa tietynlaisen hurmostilan. Esimerkissä (16) kuvataan rakennemetaforan avulla sitä, kuinka jokin ihminen voi saada toiseen huumaantumaan (RAKKAUS ON HUUME).

(16) Oon sinulle / jotain mistä et / pysty luopumaan / Olen huumaavaa /
Oon sinulle / mitä ilman et / pysty toipumaan / (CA1)

Huumaantumisen voi tulkita siten, että rakkaus toimii kuten mikä tahansa huumaava aine. Se saa ihmisen riippuvaiseksi itsestään. Nainen on esimerkin (16) mukaan eräänlainen välttämättömyys miehelle, jota ilman mies ei voi elää, eikä ainakaan tulla onnelliseksi. Se toimii jopa kuten lääke, sillä sitä ilman ei voi toipua. Huumaantuminen voi olla kuitenkin myös negatiivista ja jotain, mikä koukuttaa ja saa tahdottomaksi. Sillä voi olla täydellisen kontrollin menettäviä vaikutuksia, kuten esimerkissä (17).

(17) Mä saan sut sekaisin (CA1)

Nainen on huume, joka vie järjen ja ajattelukyvyn. Naisella on kyky tehdä miehelle jotain sellaista, että tämä ei ole oma itsensä. Esimerkissä (17) mies menee sekaisin naisen vaikutuksesta. Nainen toimii metaforisesti rakkauden katalysaattorina, ja rakkaus nähdään objektina. Ontologisen metaforan avulla erittäin abstrakti käsite saa konkreettisemmän lähdealueen elementeistä itselleen kyvyn vaikuttaa ihmisen mieleen.

4.1.5 Rakkaus on paikka

Rakkautta kuvataan aineistossani metaforisesti paikkana, jossa rakkauden osapuolet sijaitsevat. Esimerkissä (18) rakkaussuhde on VANKILA, jossa joko molemmat tai jompikumpi rakkaussuhteen osapuolista on. Yleensä vankilassa on nainen.

(18) vievät minut kauas silti oon aina tässä / en pääse pois / en pääse pois (ME7)

Rakkaussuhde on esimerkin (18) vankilan kaltainen paikka, jossa ollaan jumissa ja josta ei pääse pois. Nainen on ahdistunut, eikä koe olevansa vapaa elämään omaa elämäänsä. Rakkaus pitää sisällään, eli ontologisen metaforan keinoin ilmaistaan, kuinka rakkaus on jyrkäväinen paikka, josta on likipitään mahdotonta päästä pois. Esimerkissä (19) vankilaan viitataan suoraan.

(19) Sun sana kaikuu / mun huomiossa / Kunnes syytön murtuu / mieli-vankilassa (CA3)

Ihmisen mieltä kuvataan esimerkissä (19) kuten haurasta esinettä, joka voi murtua. Tällä ontologisella metaforalla RAKKAUS ON VANKILA korostetaan sitä, kuinka rakkaus voi tukahduttaa ja ahdistaa joskus niin paljon, että se voi jopa tehdä hulluksi. Kövecses (2003: 26) onkin määritellyt käsittemetaforan RAKKAUS ON HULLUUTTA. Naisen mieli on esimerkissä (19) vankilassa, eikä hän pääse pakoon rakkautta, suhdetta eikä miestä. Murtuminen voidaan nähdä henkisenä romahtamisena, jota kansankielellä kutsutaan usein termillä *tulla hulluksi*. Tähän viittaa myös sanan *mielivankila* käyttö. Tulkitseen, että se viittaa konkreettiseen mielisairaalaan, jossa hoidetaan ihmisiä, joiden mieli on järkkynyt. Naisen kuvaaminen syyttömänä kertoo siitä, että hänen ei pitäisi olla siellä, missä on. Esimerkissä (20) nainen ilmaiseekin, että ei halua tätä rakkautta, joka pitää sisällään.

(20) Anna mun mennä / Mä oven avaan / en henkeä saa / Anna mun mennä / En tänne kuulukaan (CA4)

Rakkaus on esimerkissä (20) paikka, johon saapuminen ahdistaa. Nainen ei saa henkeä, kun hän avaa oven, joka vie rakkauteen. Rakkaus ahdistaa häntä ja hän anelee lupaa päästä pois. Hän haluaa todistella, ettei kuulu parisuhteeseen. Hän on tullut sinne vapaaehtoisesti, joten esimerkin (20) paikan voi nähdä sellaisena, jossa on ahdistavaa, mutta josta on mahdollisuus päästä pois. Tähän viittaa sekin, että nainen avaa oven itse. Oven avaaminen kuvaa lähtemistä. Poispääsyyntä kuitenkin anellaan lupaa, joten rakkaus koetaan jollain tavalla sitovaksi VOIMAKSI, jonka otteesta on vaikea irrottautua.

Esimerkissä (21) rakkaus nähdään täysin toisenlaisena paikkana. RAKKAUS ON KOTI -metaforalla kuvataan rakkauteen liittyviä positiivisia elementtejä. Rakkaus on turvallinen suoja ja paikka, jolla on vankka perusta ja jossa on helppoa elää yhdessä pitkään.

- (21) Kauas se vie / tuo ruusuinen tie / Joka yhdessä maahan muurattiin /
Teimme tien päähän talon niin sievän / (CA4)

Esimerkissä (21) on rakennemetafora RAKKAUS ON MATKA (ks. tarkemmin luku 4.1.6), joka pohjautuu Lakoffin ja Turnerinkin (1989: 3–4) ajatukseen siitä, että käsite ELÄMÄ nähdään MATKANA. Rakkaudessa nähdään tämän metaforan avulla olevan tietty päämäärä. Kun esimerkissä (21) puhutaan rakkaudesta, puhutaan *ruusuisesta tiestä*, joka *vie kauas*. Näin rakkaus nähdään pitkänä yhteisenä taipaleena, kenties jopa ikuisena (vrt. myöhemmin luku 4.3.1). Rakkauden matkalla on päämäärä, joka ei kuitenkaan ole rakkauden loppu, sillä RAKKAUS ON KOTI -metaforalla kuvataan rakkauden pysyvyyttä. Kuuluuhan tuttu sanontakin: koti on siellä, missä sydän on.

Esimerkissä (22) puhutaan yhdessä tekemisestä. Kirjaimellisen merkityksensä sijasta voidaan tulkita, että kyseessä on oikeasti parisuhteen rakentaminen, jolloin rakkauteen liitetään käsitys siitä, että se on työtä, jota tehdään yhdessä (RAKKAUS ON YHTEIS-
TYÖTÄ).

- (22) Joka yhdessä maahan muurattiin / Teimme tien päähän talon niin
sievän / Joka yhdessä yössä maalattiin / Johon yritin tehdä kotini
(CA4)

Rakkaus ei ole siis pelkästään pysyvä tila, joka vain on. Rakkauden perustasta tulee tehdä vankka ja tukeva, jolloin liian nopeat ja hätiköidyt päätökset voivat olla rakkauden pysyvyyden kannalta huono asia. Esimerkissä (22) nainen *yrittää tehdä kodin* eli hän yrittää rakastaa. Konteksti paljastaa kuitenkin, ettei tätä halua kuitenkaan ole riittävästi. Rakkauteen liitetään näin turvallisen kodin ja yhteisen perustan lisäksi yhteistyön tärkeys. Yhteistyön kannalta tärkeää on yhteinen halu ja yhteinen päämäärä; yksin ei voi rakastaa.

Esimerkissä (23) rakkaus käsitetään PAIKKANA, jossa *kuuluu olla*. Rakkaus on esimerkin mukaan siis oikeastaan jopa TARKOITUS. Tämä tarkoitus voidaan liittää metaforaan RAKKAUS ON YHTEISTYÖTÄ, sillä tarkoitusta voidaan pitää suunnitelmana yhteistyön toteuttamiseksi.

(23) Tässä lähelläsi / on paikka jossa / mun kuuluu olla (CA10)

Tarkoitus voidaan nähdä myös yhteisen matkan päämääränä. Johonkin *kuuluminen* on esimerkin (23) mukaan positiivinen asia, sillä konteksti paljastaa, että nainen haluaa olla juuri siinä, missä hän on. Rakkaus on turvallinen paikka, jossa ollaan yhdessä ja jossa olemisen tuntuu oikealta.

4.1.6 Rakkaus on matka

Aiemmassa alaluvussa puhuin jo metaforasta, jossa rakkaus nähdään MATKANA. Esimerkissä (24) tätä naisen ja miehen välistä yhteistä matkaa kuvataan *kulkuna*.

(24) Niin tahtoisin / kanssas kulkea (CV1)

Esimerkissä (24) puhutaan siitä, kuinka tätä yhteistä matkaa tahdotaan. Konditionaali-muoto kertoo kuitenkin esimerkissä siitä, että nainen epäröi. Hän tahtoisu yhteistä elämää ja rakkautta, mutta ei pysty siihen. Rakkauden voidaan siten nähdä olevan jopa YHTEINEN MATKA. Matka jota ei voi kulkea yksin.

Rakkauteen liittyy kuitenkin aina negatiivinen puoli. Se voi loppua ja se voi satuttaa. Esimerkissä (25) rakkauteen liitetään samanaikaisesti elementtejä useammasta eri metaforasta, jotka kaikki kuvaavat jollain tavalla eroa ja luopumista.

(25) Meidän ruusuinen tie / ei kauemmas vie / Liikaa sen piikit pistelee /
Nyt luovuttaisin avaimen (CA4)

Rakkautta kuvataan MATKANA, jolla on esteitä, jotka hankaloittavat kulkua. Rakkaus on *ruusuinen tie*, jolla kulku on helppoa niin kauan, kunnes se loppuu. Rakkauden negatiiv-

tiiviset puolet tulevat esiin siis vasta kriisitilanteessa, kun tajutaan, ettei kaikki olekaan hyvin. Matkan jatkaminen on mahdotonta, sillä se satuttaa liikaa. Rakkautta kuvataan näin metaforisesti jonain, joka voi satuttaa. Kun rakkaus loppuu näin yhtäkkiä, ei kukaan pääse siihen päämäärään, jota on tavoiteltu. Tämä tavoite on useimmiten aineistoni perusteella ikuinen rakkaus. Esimerkissä (25) nainen päättää *luovuttaa avaimen*. Tämä viittaa RAKKAUS ON KOTI -metaforaan, ja avaimella symboloidaan rakastamisen mahdollisuutta. Luovuttaessaan avaimen nainen luopuu pääsystä yhteiseen kotiin, mikä metaforan avulla tulkitaan siten, että nainen luopuu rakkaudesta.

Rakkaus nähdään näin hankalana ja vaivalloisena matkana, josta on helpompi luopua. Ongelmat rakkaudessa nähdään matkan TAAKKOINA. Esimerkissä (26) jatkuvaa ikävää kuvataan raskaana taakkana.

(26) ja se ei tätä ikävää jaksaa kantaa / pian se lähtee kohti rantaa / eikä koskaan enää palaa (MS5)

Taakka on esimerkin (26) mukaan niin painava, ettei sitä jaksaa kantaa. Näin ollen ongelmat rakkaussuhteessa hidastavat matkaa, aiheuttavat suunnanmuutoksia ja voivat lopettaa matkanteon kokonaan.

Esimerkissä (27) korostetaan sitä, kuinka RAKKAUS ON ETSIMISTÄ. Sen löytää, kunhan tarpeeksi kauan jaksaa etsiä ja luottaa tulevaan. Tämä metafora kertoo siitä, että rakkaus on tunne, joka on aina saavutettavissa. Suuntametafora TULEVAISUUS ON YLHÄÄLLÄ painottaa, kuinka ihmiset katsovat eteenpäin luottavaisina ja positiivisesti. Rakkaudessa pettynyttä pyydetään olemaan vahva ja luottaa siihen, että rakkaus tulee vielä vastaan, kun tarpeeksi etsii. Rakkaus personoidaan ihmiseksi, joka on jossain vain odottamassa.

(27) Ne sanoo hei, sä oot nuori vielä / sä löydät jonkun muun / joku jossain siellä / vie sut seikkailuun / itses voita, älä soita sille / älä itke vastaajaan / kato vahvana tulevaan (MS2)

Esimerkissä (27) puhutaan rakkaudesta myös SEIKKAILUNA. Rakkaus on vähän jopa uhkapeliä, epätavallista ja jännittävää. Rakkaudesta voidaan puhua täten PELINÄ.

4.1.7 Rakkaus on peli

RAKKAUS ON PELI -metafora kuvaa sitä, miten rakkaudessa voi voittaa tai hävitä. Yleensä tappion kärsii se, joka rakastaa ilman vastarakkautta. Esimerkin (28) mukaan yksin elävä on rakkaudeton ja tappion kokenut, *häviäjä*. Esimerkissä (29) taas tappion kokee nainen, joka ei ole riittävästi. Esimerkin (29) voisi tulkita myös niin, että ilman rakkautta häviää lopullisesti, eikä ole yhtään mitään – pelkkää ilmaa ja tyhjyyttä.

- (28) Ja päivä tää ei loppu / sekunnit ei häviä / mun elämä on ruma / ajatukset hävettäviä / päänsä kääntää pois / joku satunnainen kävijä / yksikseen itkeskelevät / on häviäjiä (MS8)
- (29) Ja mitä ikinä mä teen se ei riitä / mä en koskaan oo niin kuin hän / hän sanoo sanan, kaksi / ja niin mä häviän (ME5)

Rakkaus on esimerkin (28) mukaan kaunista; elämä ilman rakkautta taas ruma. Ontologisen metaforan avulla elämä personoidaan inhimilliseksi olennoiksi, jonka ulkonäköä voidaan kuvailla esteettisillä adjektiiveilla. Elämä on näin jotain, mikä voidaan nähdä. Esimerkissä (28) ilmennetään sitä, kuinka rakkaus käsitetään PELI-metaforan kautta usein negatiivisena.

Esimerkissä (30) pelaaminen nähdään melko raakana toimintana. Kyse ei ole enää leikkimielisestä pelailusta. Enemminkin voidaan puhua juonittelusta ja vehkeilystä.

- (30) On aika tappaa / ei mikään pyhää / Sun vuoro alkaa / ole hyvä / Äläkä katso / Älä näy / Älä kysy / Älä käy (CA2)

Rakkaudessa on esimerkin (30) mukaan vuorot, jolloin toimitaan. Negatiiviseksi muuttunut rakkaussuhde on niin hurja, ettei mikään ole enää pyhää. Kahden ihmisen välinen onnellinen rakkaussuhde voidaan näin tulkita pyhäksi liitoksi, jonka rikkomisen kärjistyy sanoihin: *ei mikään pyhää*. Ristiriitaista kuitenkin on se, että tässä rakkaudessa, joka on muuttunut julmaksi PELIKSI, tarjotaan vuoroa toiselle kaikesta huolimatta kohteliaasti.

Pettymys rakkaudessa vaatii aikaa, kuten esimerkissä (31) kerrotaan. Aika personoidaan inhimilliseksi olennoiksi, joka juoksee. Juoksemisella kuvataan sitä, että ajan pitää päästä melko kauas, ennen kuin pettymyksen voi unohtaa. Samassa esimerkissä rakkaus konkretisoidaan eräänlaiseksi näytelmäksi, tapahtumasarjaksi, joka pelin tapaan toimii tiettyjen sääntöjen mukaisesti.

(31) Aika juoksee / ennen kuin voin unohtaa / En ole enää rakkain / Lavan eteen / verho raskas valahtaa / Näytös loppui kesken (CA8)

Esimerkissä (31) *näytös loppuu* yllättäen. Rakkauteen liitetään näin näytelmän elementtejä: sen pitäisi olla tietynlainen ollakseen onnistunut. Pettymystä kuvaa raskaan verhon alas valahtaminen. Kaikki tapahtuu yllättäen. Rakkaudessa pettymystä ei pysty ennakoimaan, vaan kaikki tapahtuu pelille tyypillisesti sattumanvaraisesti.

4.1.8 Rakkaus on arvokas omistus

Rakkaus on useissa metaforissa jonkinlainen ESINE tai objekti, jota hamutaan. Esimerkissä (32) rakkautta suorastaan anellaan. Ontologista metaforaa hyödyntämällä rakkaus voidaan konkretisoida esineen kaltaiseksi omistukseksi, joka voidaan konkreettisesti antaa toiselle.

(32) Anna mulle edes vähän / lempeäsi tähän (CA9)

Antamiseen liittyy se, että annetaan jotain, mikä on toisella. Rakkaus on siis ARVOKAS OMISTUS, joka halutaan ja josta ei helpolla luovuta. Rakkaus on niin tärkeää, että riittää, jos sitä saa edes vähän. Esimerkissä (33) korostetaan sitä, että rakkaus on jotain, mikä on hyvin henkilökohtaista.

(33) Tämä on rakkaus / mitä ei voi / kukaan ottaa / minulta pois (CA5)

Esimerkissä (33) nainen puhuu siitä, kuinka rakkaus on sellaista, mitä *kukaan ei voi ottaa pois*. Se on tietyllä tavalla pysyvää. Rakkaus ei kuitenkaan automaattisesti ole heti

kaikkien saatavilla. Esimerkissä (34) rakkautta etsitään. Tosin pelko siitä, ettei sitä löydykään on aina olemassa.

- (34) Elämä on lyhyt / eikä hän ollut vielä löytänyt / sitä mitä hän on etsinyt (CV7)

RAKKAUS ON ETSIMISTÄ -metafora kuvaa sitä, että pitää olla valmis tekemään töitä sen eteen, että saa rakkauden omakseen. Rakkautta pidetään kuitenkin niin arvokkaana omistuksena, että etsimistä ei lopeteta, vaikka rakkautta ei heti löydetäisikään.

4.1.9 Yhteenveto: rakkausmetaforat

Yhteenvetona todettakoon, että käsite RAKKAUS ei ole yksiselitteinen. Siihen liittyy lukuisia täysin toisistaan poikkeavia elementtejä. Olen esitellyt aineistoni yleisimmät rakkausmetaforat luvussa 4.1. Useimmat näistä rakkausmetaforista esiintyivät sekä Chisun että Maija Vilkkumaan sanoituksissa. Metaforat voidaan nähdä sekä positiivisina että negatiivisina. Tämä positiivisuus tai negatiivisuus korreloi yleensä sen kanssa, onko kontekstin mukaan rakkaus toimijoita jollain tavalla yhdistävä vai erottava tekijä.

Rakkautta kuvaillaan lähinnä erilaisten konkreettisten substantiivien tai toimintojen kautta. Niitä käytetään kuvaamaan sitä, millaisena rakkaus nähdään, millaisia ominaisuuksia siihen liitetään ja mitä rakkaus pystyy tekemään. Kun rakkaus nähdään LÄMPÖNÄ ja VALONA, nähdään rakkaudessa sekä positiivisia että negatiivisia puolia. Rakkaus saa aikaan eloa, mutta se voi sammua yllättäen. Rakkautta voidaan kuvata jopa ELÄMÄNÄ. Mutta se on kuitenkin myös hyvin arvaamaton. Rakkaudella on näin valoisaa ja pimeää puolensa.

Toimintojen kautta rakkautta kuvataan negatiivisesti TAISTELUNA ja METSÄSTYKSENÄ. Rakkautta kuvataan hallitsevana, pakottavana ja pelivälineenä. Toinen voidaan nähdä myös pelkkänä tarpeena. Tosin rakkauteen liitetään positiivisia ominaisuuksia VAIHTOKAUPPA -metaforan avulla. Tällöin rakkautta kuvataan jonain sellaisena, jota antaessa saa tilalle jotain yhtä hyvää. Vaihtokaupasta on aina hyötyä kaupan molemmille osapuolille.

Rakkaus nähdään myös HUUMEENA tai PAIKKANA. Silloin kun rakkaus nähdään riippuvuutta aiheuttavana aineena, sen vaikutukset ihmiseen ovat sekä negatiivisia että positiivisia. Rakkaus aiheuttaa huumaantumisen ja sekoamisen tunteita, mutta siitä huolimatta sillä on jopa lääkkeen kaltaisia vaikutuksia; se tekee olon paremmaksi ja onnellisemmaksi. Rakkaus voi olla myös ahdistava VANKILA tai turvallinen KOTI. Lähtökohtaisesti vankila on rakkaussuhteen kannalta negatiivinen ja koti positiivinen. Negatiiviseen VANKILA-metaforaan liittyy ajatus siitä, että rakkaus voi olla HULLUUTTA. YHTEISTYÖNÄ rakkaus taas nähdään silloin, kun rakkaussuhteen toimijoilla on yhteinen tarkoitus ja määränpää, jonka eteen he tekevät töitä. Tähän liittyy myös rakkauden näkeminen MATKANA.

Rakkaus on yhteinen taival, jota edetään yhdessä eteenpäin. Rakkaus nähdään positiivisesti kestäväenä ja pitkänä matkana, jopa ikuisena. Rakkauden negatiiviset puolet näkyvät jälleen erona ja ongelmina, jotka ovat metaforisesti TAAKKOJA, jotka ovat liian raskaita kannettavaksi. Yhteinen matka voi siis päättyä yllättäen. Matkaan liittyy myös ETSINTÄÄ ja ennen kuin yhteinen matka voi alkaa, täytyy toinen löytää. Rakkautta kuvataan myös yhteisenä SEIKKAILUNA. Tällöin yhteinen matka on jännittävä ja jopa hieman riskialtis taipale. Tämä metafora liittyy tulkintaan siitä, että rakkaus on PELI.

Kun rakkaus nähdään pelinä, tarkoittaa se sitä, että rakkauteen liitetään usein negatiivisia elementtejä. Onhan rakkaudessa aina häviäjä. Rakkaus voi olla jopa niin raakaa peliä, että siihen liittyy uhkaavia elementtejä. Rakkauteen liittyy PELIN arvaamattomuus ja tilanteiden ennakoimattomuus. Rakkaudessa on kuitenkin omat pelisääntönsä ja kummallakin toimijalla vuorot, joiden aikana voi yrittää ratkaisua.

Lopulta rakkaus nähdään myös ARVOKKAANA OMISTUKSENA. Rakkauteen liitetään positiivisia ominaisuuksia: se on tavoittelemisen arvoista, eikä siitä kannata luopua. Rakkautta kuvataan sekä epäitsekäänä antamisena että jonkin asian haluamisena. Rakkaus on niin tärkeää, että sitä ollaan valmiita etsimään, ja sen eteen ollaan valmiita tekemään töitä.

4.2 Rakkaussuhteen toimijat

Rakkauden toimijat ovat tai ainakin rocklyriikoiden perusteella voidaan tulkita olevan pariskunta, joista toinen on nainen ja toinen mies. Tosin tähän tulkintaan vaikuttaa yhteiskuntamme normit. Mitenkään selvästi tätä seikkaa ei korosteta. Kuitenkin heteroseksuaalinen suhde on ensisijainen tulkinta, sillä viittauksia mihinkään päinvastaiseen ei ole helposti tulkittavissa. Vaikka rakkausmetaforien tulkinta ei vaadi lainkaan sen korostamista, mitä sukupuolta rakkaussuhteen toimijat ovat, käytän analyysissäni jatkossa nimityksiä *nainen* ja *mies*, kun teen toimijoihin liittyviä tulkintoja. Aineistossani olevista rocklyriikoista on selkeästi havaittavissa nämä kaksi erilaista toimijaa, jotka toimivat erilaisissa rooleissa ja joihin liitetään erilaisia ominaisuuksia. Näihin toimijoihin liittyvien ominaisuuksien ja toimintojen kautta kuvataan myös käsitettä RAKKAUS, sillä rakkaussuhde on kahden toimijan välinen suhde, jota rakkaus ylläpitää.

4.2.1 Nainen on ratkaisu

Nainen nähdään metaforisesti jonkin ongelman ratkaisuna. Rakkautta pidetään näin suhteen toisen toimijan kautta jonkinlaisena helpotuksena, jota tarvitaan, jotta toiminta voisi jatkua ongelmitta. Esimerkissä (35) ratkaisu nähdään jonkin saamisena. Naiseen yhdistetään rakennemetaforan avulla ominaisuuksia, jotka ovat personifikaation ja ontologisen metaforan keinoin liitetty abstraktioon *aika*. Abstrakti aika on metaforisesti konkreettinen olento, joka mahdollisesti on käden ulottuvilla.

(35) Mä oon sun aika / jota kiireessä hapuilet (CA1)

Nainen on esimerkissä (35) kuvattu ajan kaltaisena. Rakkaussuhteen toinen toimija hapuilee eli epätoivoisesti haluaa toisen läheisyyteen kaiken kiireen keskellä. Verbin *hapuilla* käyttö viittaisi siihen, että nainen ei olekaan niin helposti saatavissa heti, kun toinen tarvitsee. Toisen läheisyyden tarpeellisuus kertoo rakennemetaforasta NAINEN ON TARVE. Onhan aika elintärkeää silloin, kun on kiire: Sitä tarvitaan lisää koko ajan ainakin niin kauan, kunnes kiire hellittää. Voidaan tulkita, että nainen on jotain, mitä kaivataan siksi, että elämä olisi tasapainoisempaa, rauhallisempaa ja vähemmän stres-

saavaa. Nainen tuo helpotusta ja ratkaisun ongelmaan, joka on ilman naista. Rakkaus on siis positiivinen asia, koska toiselta saa jotain sellaista, mitä kaivataan ja jota tarvitaan juuri silloin, kun on hätä. Toisaalta rakkaus tällä tavalla nähtynä on hieman itsekästäkin toimintaa. Toisen luokse halutaan silloin, kun toinen voi tarjota jotain sellaista, mitä itse tarvitsee.

Toisaalta *hapuilla*-verbin käyttö antaa esimerkissä (35) mielikuvan jostain menetetystä, joka ei ole samassa paikassa. Aika on abstrakti asia, jonka Lakoff ja Turner (1989) näkevät jonain sellaisena joka liikkuu (AIKA LIIKKUU) ja joka on jotain sellaista, joka on jonkin liikkumista paikasta toiseen (AIKA ON JONKIN LIIKKUMISTA). Lakoff ja Turner (1989: 76) mieltävät ajan liikkumisen muutoksena ja tämän muutoksen siirtymisenä, jolloin aika vaihtaa ikään kuin paikkaa. Näin rakkaus voidaan nähdä asiana, jota täytyy kaivata juuri siksi, että se ei ole samassa paikassa. Metaforien monipuolisuus ja päällekkäisyys ilmenevät hyvin tässä esimerkissä, jossa käsitettä RAKKAUS kuvataan aikaan liitettyjen metaforien avulla.

Esimerkissä (36) nainen nähdään myös eräänlaisena tarpeena. Mutta toisin kuin esimerkissä (35) ei naista tarvita niin paljon, vaikka nainen tuokin jälleen eräänlaisen ratkaisun vallitsevana olevaan tilanteeseen. Esimerkin (36) taustalla voikin nähdä metaforan NAINEN ON APU. Tälläkin kerralla kyse on jostain, mikä on yksinoikeudella rakkaussuhteen toisen toimijan. Yksikön toisen persoonan *sinä* omistusmuoto antaa ymmärtää, että rakkaussuhteen toimijat ovat toistensa omia. Esimerkissä (36) rakkauteen liitetään ajatus siitä, että toinen tietää tulla lähelle silloin, kun siihen on tarvetta ja silloin, kun se tuottaa toiselle iloa.

(36) Mä oon sun tuuli / joka helteellä vierailee (CA1)

Nainen nähdään esimerkissä (36) tuulen kaltaisena virkistävänä henkäyksenä, joka helpottaa oloa. Vaikka esimerkissä naista kuvataan metaforisesti rakkautta saavan toimijan kannalta positiivisena apuna ja helpotuksena tiettyyn ongelmaan (kuuma ja painostava ilma), sisältyy tähänkin metaforaan joitain epävarmuutta kuvaavia ominaisuuksia. Tuuli on kuitenkin jotain sellaista, jota ei voi hallita. Se tekee niin kuin tahtoo, itsenäisesti ja

itsepäisesti. *Vierailu* taas viittaa siihen, että tuuli tulee ja sen jälkeen tuuli lähtee. Kuitenkin vierailu tapahtuu aina silloin, kun apua tarvitaan, eli rakkaussuhteen toimijoista nainen kuvataan lopulta positiivisena.

4.2.2 Nainen on ongelma

Rakkauden ristiriitaisuus ilmenee erityisen hyvin aineistostani silloin, kun tarkastelen niitä metaforia, jotka kohdistuvat rakkaussuhteessa toimijoihin. Aiemmassa luvussa naiseen liitettiin ominaisuuksia, joissa miehen riippuvuutta naisesta kuvattiin tarpeena ja naista tarpeen täydentäjänä, apukeinona. Rakkautta ei kuitenkaan kuvata pelkästään positiivisena riippuvuutta aiheuttavana asiana.

Esimerkissä (37) kuvataan rakennemetaforan NAINEN ON PÄIHDE avulla sitä, kuinka naiseen liitetään ominaisuuksia, joita päihteillä on: nainen aiheuttaa miehessä aistimukseen, mielialaan, tietoisuuteen ja käytökseen liittyviä muutoksia.

(37) Mä saan sut sekaisin (CV1)

Esimerkin (37) taustalla on helppo nähdä luvussa 4.1.4 esitelty metafora RAKKAUS ON HUUME. Rakkauden kohteella, tässä tapauksessa naisella, on kyky viedä rakkautta hamuavan miehen järki ja ajattelukyky. Metaforan avulla mies nähdään riippuvaisena ja nainen toimijana, joka aiheuttaa riippuvuuden. *Saada*-verbillä viitataan esimerkissä (37) pystymiseen ja sisältäpäin naisesta itsestään lähtevään kykyyn ja mahdollisuuteen, joka hänellä on. Naisella on halutessaan keinot saada mies toimimaan tahtonsa mukaisesti. Nainen on tällä tavalla tulkittuna ongelma, koska mies ei pysty ikään kuin itse päättämään kohtalostaan. Mutta kuten aineidenkin käytössä, on rakkaussuhteessa se mahdollisuus, että päihtyminen on vain väliaikaista.

Rakkaussuhteen toisen toimijan näkeminen ongelmana kertoo siitä, että rakkauskin nähdään osittain ongelmallisena. Naisen suhdetta rakkauteen ja rakkaussuhteen toiseen toimijaan, mieheen, kuvataan aineistoni rocklyriikoissa paikoittain hyvinkin negatiivisesti.

Naista kuvataan metaforisesti epävarmana toimijana, joka ei tiedä, mitä haluaa. Vaikka rockyriikoissa nainen onkin ristiriitaisesti itsenäinen ja päätäntävaltainen henkilö, jolla on kyky ja mahdollisuus saavuttaa haluamansa, ei hän pysty valitsemaan. Näin nainen pettää sekä rakkaussuhteen toisen toimijan odotukset että omat odotuksensa. Esimerkissä (38) kuvataan metaforisesti, miten RAKKAUS ON VALINTA.

(38) mä kuljen huoneissa scarlett o'harana / enkä haluukaan mitä luulin
(MS6)

Vaikka päätöksenteko on vaikeaa ja monesti mahdotontakin, on se kuitenkin aina tehtävissä. Aineistoni perusteella nainen on kuitenkin usein se, joka ei osaa päättää. Hän on *Tuulen viemää* -elokuvan Scarlett O'hara, joka tajuaa rakastavansa vasta sitten, kun on jo liian myöhäistä. Nainen on näin itsekäs omaa etuaan tavoitteleva toimija, joka ei osaa kunnolla rakastaa ketään.

Nainen nähdään siis metaforisesti jopa PETTURINA, jonka takia rakkaussuhde ei ole toimiva. Esimerkissä (39) kuvataan sitä, kuinka nainen on menettänyt miehen ja rakkauden täysin omien valintojensa takia.

(39) Mä oon koditon, uupunut / pois ajettu, langennut / nyt enää vieraat
porttikongit ja puistot / syliinsä ottaa mut / niin tämä katu on hellä,
se ei sano / ite kaiken oot pilannut (MS8)

Esimerkissä (39) näkyy se, kuinka nainen omalla toiminnallaan menettänyt rakkauden. Hänellä ei ole enää rakkautta, jota kuvataan metaforisesti kodin menettämisenä (vrt. RAKKAUS ON KOTI). Nainen kuitenkin ei oikeastaan täysin kykene näkemään ongelmaa itsessään, vaan vikaa haetaan muualta. Nainen näkee hairahduksensa oikeastaan jonkin toisen syytä, kenties ulkopuolisen houkuttelijan. Tähän viittaa verbin *langeta* käyttö. *Lankeaminen* tapahtuu yleensä jonkin toisen myötävaikutuksesta. Toisaalta nainen näkee muualla sitä hellyyttä, jota hän ei saa mieheltä, joka on ajanut hänet pois syytösten kera. Rakkaus konkretisoidaan esimerkissä (39) myös asiaksi, joka voidaan *pilata*. Ikään kuin rakkaus olisi jotain, jota pitää varjella ja josta pitää huolehtia. Rakkauden voi näin tärvellä ja sitä voi vahingoittaa. Nainen on tässä tapauksessa vahingoittanut

rakkautta ja siten myös molempia rakkaussuhteen toimijoita, sillä pilalle mennyt rakkaus vaikuttaa heihin molempiin.

Nainen on ongelma myös silloin, kun mies on se, joka haluaa pysyä koko ajan liikkeessä, jotta häntä ei saisi loukkuun. (vrt. RAKKAUS ON VANKILA). Nainen haluaisi asettua aloilleen ja pitää miehen ikuisesti omanaan. Nainen on esimerkissä (40) metaforisesti kuvattu PETONA, joka vaanii jokaisen nurkan takana, valmiina hyökkäämään.

- (40) Sun nopeat askeleet / Kaikuu mun huoneissa / Ja joka nurkan takana / sua vaanii mä ja mun vasara / Jotta sut lattiaan / mä naulattua saisin (CV8)

Esimerkki (40) kuvastaa sitä, miten rakkaudessa kaikki on sallittua. Nainen haluaa pitää miehen vaikka väkisin luonaan. Rakkauden kohteena oleva mies ja tältä saatu rakkaus on tällöin naiselle jo suorastaan PAKKOMIELLE. Rakkaus näyttäytyy näin enemmän negatiivisena kuin positiivisena. Samaa pakkomielletä ja omistamisen halua kuvaa esimerkki (41).

- (41) hän on sun (ME5)

Rakkaussuhteen toinen toimija nähdään esimerkissä (41) OMISTUKSENA, jonain jota hallitaan. Näin ihmiseen liitetään rakkaussuhteessa sellaisia ominaisuuksia, joita ei ihan kaikkiin ihmisiin voi liittää: hallinta ja omistaminen.

4.2.3 Mies on hallitsija

Aineistoni rocklyriikoissa mies on useammin rakkaussuhteen toimijoista se, joka nähdään jossain määrin kaukaisena haaveena ja unelmana. Joskus mies nähdään jopa niin suuren rakkauden kohteena, että sen voi liittää jopa jumalalliseen rakkauteen, kuten esimerkissä (42).

- (42) Kädet ilmassa heilun ja palvon sua / Musta tuntuu mä aion nyt rakastua / Näytän kaiken ja paljastan sieluni / (CA9)

Esimerkissä (42) kuvataan rakennemetaforan avulla sitä, kuinka RAKASTUMINEN ON PALVONTAA ja MIES ON JUMALA. Nainen palvoo miestä *kädet ilmassa*, kuten jotain jumalallista ja pyhää. Rakastuminen tarkoittaa sitä, että ollaan valmiita antamaan rakautta. Säiliömetaforan avulla nainen nähdään säiliönä, ja tämän säiliön sisällä on sielu. Nainen paljastaa rakastuessaan koko säiliön sisällön. Tällainen täydellinen itsensä paljastaminen kuvastaa sitä, kuinka nainen antaa rakastuessaan itsestään kaiken miehelle.

Esimerkissä (43) sen sijaan rakkaussuhteen toista toimijaa, miestä, ei nähdä niinkään positiivisessa valossa.

- (43) Sul on valtaa / peset mun mielen / Ns. totuus murtaa / mun kallon kuoren / Ja keihäs rintaa / vierellä valvoo / Sisään tuikkaa / jos väärää palvoo (CA3)

Nainen on miehen hallinnan alainen, koska niin on helpompaa. Miehellä on valtaa ja tätä valtaa mies käyttää hyväkseen. Rakkaus naista kohtaa saa aikaan muitakin huonoja puolia. Metaforisesti puhutaan mielen pesemisestä. Näin käytetään hyväksi jo Lakoffin ja Turnerin (ks. 1989: 158) ajatusta siitä, että MIELI ON TILASSA LIIKKUVA KEHO. Ajatukset kulkevat kohti tiettyä päämäärää, ja ne nähdään konkreettisina. Metaforisesti taas *peseminen* viittaa puhdistamiseen. Mies haluaa omat ajatuksensa ja oman totuutensa naisenkin tietoisuuteen, ja jotta se onnistuisi, tarvitsee toisen päästä saada kaikki muut ajatukset pois. *Totuus* on esimerkissä (43) inhimillistetty ontologisen metaforan avulla joksikin konkreettiseksi, joka *murtaa* naisen *kallon kuoren*. Tämä totuus on kuitenkin vain niitä ajatuksia, jotka mies haluaa naisen päähän. Näin rakkaus voi aiheuttaa manipulointia, joka hajottaa toista.

Samassa esimerkissä (43) viitataan myös liian intohimoisen rakkauden aiheuttamaan ilmiöön mustasukkaisuus. Keihään voidaan ajatella metonyymisesti viittaavan mieheen ja rinnan taas naiseen. Mies pitää huolen siitä, että nainen on tarkkailun alla, vartioitavana, koko ajan (vrt. RAKKAUS ON VANKILA). Samalla rakkaus voidaan nähdä hyvin tuhoisanakin, sillä jos nainen erehtyy *palvomaan väärää* (RAKASTUMINEN ON PALVONTAA), iskee mies keihäällä naisen rintaan, jonka voi ajatella viittaavan metaforisesti

sydämeen. Sydän taas symboloi rakkautta. Tulkitsen niin, ettei ilman sydäntä voi rakastaa, ja näin mustasukkaisuus tuhoaa rakkauden.

Samaa miehen negatiivista valtaa esimerkissä (44) kuvastaa se, kun mies on metaforisesti *isä*. Isä viittaa johonkin ylempään, jota naisen tulee totella.

- (44) Ja sä oot isä / se jota pelkään / Sun imartelu / puukottaa mua selkään / Viet multa voimat / alistat ja voitat / merkitset omaksesi / käytät hyväksesi (CA3)

Isä ei tässä tapauksessa ole huolehtiva ja turvallinen, vaan ennemminkin ankara ja pelottava. Miehen mairittelut ja kauniit sanat ovat oikeasti vain pelkkää valhetta. Ontologisen metaforan avulla imartelu on inhimillistetty olennoksi, joka voi *puukottaa selkään*. Tämä idiomi viittaa valehteluun. Miehen toiminta rakkaussuhteessa on hyvin negatiivista. Mies on selkeästi se, joka tilannetta hallitsee: hän vie naisen voimat, alistaa, voittaa, merkitsee omakseen ja käyttää hyväkseen. Nainen nähdään metaforisesti omaisuutena, esineenä, tai jopa nautaeläimenä, joka merkitään. Metaforisesti rakkaus nähdään myös PELINÄ, jossa mies voittaa.

4.2.4 Mies on arvaamaton

Kuten jo esimerkissä (44) tuli esiin, on miestä kuvattu rocklyriikoissa valehtelijaksi tai jonkinlaiseksi petturiksi, jonka rakkaus nähdään jollain tavalla negatiivisena rakkaussuhteen toisen toimijan, naisen, näkökulmasta. Kaiken kaikkiaan mies on hyvin arvaamaton, eikä hänen rakkauteensa voi luottaa. Esimerkissä (45) rakkaus nähdään jonain sellaisena, joka on miehen omaa (vrt. RAKKAUS ON ESINE).

- (45) Niin lähti hän ja rakkautensa / vei kauas mukanaan / Mä siinä lakaisin kuistin ja oven / auki jätin toiselle, etsijälle uudelle, / joka jo kotiin kaipaa. (CV7)

Nainen on jäänyt esimerkissä (45) yksin. Mies on vienyt oman rakkautensa mukanaan, eli ontologisen metaforan avulla rakkaus konkretisoidaan joksikin esineen kaltaiseksi, jota voi kanniskella mukanaan. Esimerkissä (45) voi myös hahmottaa luvussa 4.1.5

esitellyn metaforan RAKKAUS ON KOTI. Naisella on tarjottavanaan rakkautta, ja kuis-
tin lakaisu kuvaa metaforisesti entisestä rakkaussuhteesta luopumista. Nainen ei kuiten-
kaan voi olla varma, saako hän ketään. Rakkaus onkin eräällä tavalla ETSINTÄÄ (vrt.
RAKKAUS ON METSÄSTYSTÄ), ja rakkaussuhteeseen hamuava mies ETSIJÄ.

Aineistoni rocklyriikoissa yleensä mies on se, joka pettää, huijaa tai valehtelee. Jos
nainen on petollinen, selitellään sitä yleensä jollain hyväksyttävällä syyllä, miehen toi-
minnalla tai jonkin täysin ulkopuolisen tahon vaikutuksella. Esimerkissä (46) miestä
verrataan metaforisesti katinkultaan.

- (46) Kunnes totuus kerran viiltää: / eihän kaikki ookaan kultaa mikä
kiiltää / ja nekin pettää jotka ensin nuolee / prinsessa suree ja huk-
kuu ja kuolee / sen pituinen se ja se siitä (MS5)

Katinkulta ei ole todellista kultaa, vaikka pinnalta se näyttääkin yhtä kiiltävältä. Nainen
tajuua esimerkissä (46), että mies ei olekaan sitä, mitä hän on kuvitellut miehen olevan.
Kun nainen tajuaa tämän, tieto siitä satuttaa. Tätä tietoisuutta kuvataan ontologisen me-
taforan avulla. *Totuus* eli tässä tapauksessa tietoisuus valheesta saa inhimillisiä piirteitä.
Aivan kuin tämä tieto tekisi naiselle konkreettisesti pahaa.

Miehen arvaamattomuus ilmenee hyvin myös esimerkistä (47). Esimerkissä naista ku-
vataan metaforisesti kaupunkina.

- (47) Mä arvaan, sä tulit takaisin / mun kaupunkiin, jonka taas pistät / se-
kaisin (CV3)

Mies *sekoittaa* esimerkissä (47) naisen jälleen kerran. Miestä kuvataan siis toimijana,
joka tekee asioita hyvin arvaamattomasti. Nainen ei voi tietää, koska mies tulee, eikä
sitä, aikooko mies jäädä lopullisesti. Miehen saapumista ei kuvata kovin positiivisesti.
Epävarmuus miehen aikeista aiheuttaa naisessa sekasortoisuutta. Metaforisesti NAINEN
ON KAUPUNKI. Esimerkissä (47) käytetään yksikön ensimmäistä persoonan omistus-
muotoa, jolla viitataan siihen, että nainen ei ole miehen oma, vaan itsenäinen. Miehellä
on kuitenkin selvä vaikutus naiseen ja kyky saada nainen sekaisin (vrt. RAKKAUS ON

HUUME). Miehen arvaamattomuutta toimijana kuvataan näin päihtyvän aineen kautta, jolloin abstrakti arvaamattomuus on helpommin ymmärrettävissä.

4.2.5 Yhteenvedo: Rakkaussuhteen toimijat

Rakkaussuhteen osapuolina nähdään tietynlaiset toimijat, joita ymmärretään ja havainnollistetaan metaforien avulla. Näitä toimijoita nimitän naiseksi ja mieheksi. Aineistoni rocklyriikoissa toimijat saavat selkeästi erilaiset roolit, ja heidän toimintaansa rakkaussuhteessa kuvataan hyvin eri tavoin. Aineistoni toimijoita puhutellaan yleensä persoonapronomineilla *minä* ja *sinä*. Näistä edeltävä viittaa pääsääntöisesti aina naiseen ja jälkimmäinen poikkeuksetta mieheen.

Olen luokitellut toimijoiden roolit neljään eri kategoriaan sen perusteella, millaisina ne aineistoni rocklyriikoissa näyttäytyvät. Naisen ja miehen tavat ja toiminnot eroavat aineistoni perusteella selkeästi toisistaan, vaikka kummankin toimintaa kuvataan samojen metaforien kautta. Metaforat paljastavat naisesta ja miehestä kuitenkin eri asioita.

Nainen nähdään rakkaussuhteen kannalta ratkaisuna tai ongelmana. Nämä kaksi tapaa kuvata naisen toimintaa ovat kovin ristiriitaiset keskenään ja osaltaan kertovat siitä, miten ristiriitainen asia rakkauskin on. Rakkauteen liittyy aina positiivista yhdessä oloa ja negatiivista eroa. Miehen rooli rakkaussuhteessa välittyy lähinnä naisen tunteiden kautta. Mies toimii naisen vastakappaleena silloin, kun kaikki on hyvin. Kun rakkaussuhde on kriisissä ja rakkautta kuvataan negatiivisen kautta, välittyy rocklyriikoissa paremmin myös miehen rooli. Tällöin miestä kuvataan hallitsijana, joka ahdistaa naista. Toisaalta mies on hyvin arvaamaton toimija, jonka rakkauteen ei voi täysin luottaa.

Molemmissa toimijoissa on havaittavissa kuitenkin samanlaisia ominaisuuksia, joista epävarmuus, petturuus ja riippuvuus toisesta ilmenevät selkeimmin. Rakkaus nähdään jopa vankilan kaltaisena paikkana, joka sitoo sen molemmat osapuolet tiettyyn paikkaan ja tilanteeseen. Toisaalta tämä vankeus on asia, jota myös molemmat osapuolet haluavat ja himoitsevat siitä huolimatta, että se ei välttämättä ole kaikkein ideaalein tilanne.

4.3 Mitä rakkaus on?

Olen kahdessa aiemmassa luvussa tarkastellut aineistostani yleisimmin esiin nousseiden rakkausmetaforien sekä rakkaussuhteen toimijoihin liitettyjen ominaisuuksien perusteella naisten sanoittamassa rocklyriikassa esiintyvää rakkautta. Tässä luvussa käytän hyödykseni kahden aiemman luvun analysointeja ja tiivistän aineistoni rakkauskäsityksen erilaisten teemojen avulla. Olen jakanut luvun neljään alalukuun, joissa käsittelen rakkauteen liittyviä merkityksiä. Aineistoni perusteella rakkaus liittyy neljään eri pääteemaan: onnellisuuteen, unelmointiin, valintoihin ja ahdistukseen.

4.3.1 Ikuinen onni

Rakkauteen liittyy odotus sen jatkuvuudesta. Rakkauden odotetaan kestävän ja sen avulla halutaan saavuttaa tietynlainen onnen tunne. Tällä tavalla rakkautta kuvataan esimerkiksi (48).

(48) ja pelastuksen syy / on rakkaus, kun sen / kohtaa niin on onnellinen
/ onnellinen / ikuisuuden / kaikkihan tietää sen (MS5)

Rakkaus on ontologisen metaforan avulla inhimillistetty konkreettiseksi olennoiksi, ihmisen kaltaiseksi, jonka voi kohdata. Rakkaus on myös jotain sellaista, jonka kohtaaminen tuottaa hyvää. Näin rakkauden voisi ajatella olevan HYVÄ. Esimerkissä (48) sanotaan, että *kaikkihan tietää sen*. Tällä viitataan edellä sanottuun. Kun kohtaa rakkauden, on ikuisesti onnellinen. Tätä tietoa kuvataan itsestäänselvyytensä ja onnea ei voi oikeastaan tavoitella muulla tavoin, kuin rakkauden avulla. Näin ollen rakkaus on tavoittelemisen arvoista. Esimerkissä (48) on kuvattu tällä tavoin ikuisen onnen tuovaa rakkautta PELASTUKSENA. Kontekstissa pelastuksen vastakohta on suru, hukkuminen ja kuolema. Rakkaus on siis SELVIITYMISKEINO. Sen avulla ikuinen onni on mahdollinen.

Ajatus ikuisuudesta kuitenkin pelottaa. Esimerkissä (49) naisen epärointi, jota tarkastelin aiemmin jo luvussa 4.2.2, näkyy selvästi.

- (49) Ei en aina, se on liian kauan / aina on liian kauan / aina on liian kauan / se painaa päätä / (MS9)

Ikuinen rakkaus pelottaa, ja ajatus siitä, että sama rakkaus on *aina*, ei tunnu hyvältä siksi, että tällainen sitoutuminen koetaan ahdistavaksi (ks. tarkemmin ahdistavasta rakkaudesta luvusta 4.3.4). Esimerkin (49) taustalla on nähtävissä suuntametafora SURU ON ALHAALLA (ks. Lakoff & Johnson 1980: 15). Pää painuu alaspäin silloin, kun olo koetaan jollain tavalla epämukavaksi. Näin ikuinen rakkaus koetaan ristiriitaisesti yhtä aikaa pelastuksena ja selviytymiskeinona sekä ahdistavana koettelemuksena.

Tämä rakkauden ristiriitaisuus näkyy erityisen hyvin esimerkissä (50), jossa rakkaus koetaan VAARANA, joka ei kuitenkaan pelota. Vaara on pelkästään jännittävää ja jopa hauskaa. Rakkautta kuvataan konkreettisen lentohiekan kaltaisena nopeasti imaisevana aineena, joka vie mukanaan välittömästi. Se tuntuu hyvältä ja naurattaa, vaikka samaan aikaan on olemassa tukehtumisen vaara. Tämä metafora kuvaa hyvin sitä, kuinka abstrakti käsite saadaan ymmärrettävämmäksi konkreettisen lähdealueen avulla.

- (50) Tämä on hiekkaa mihin / nauraen vajoaa / Jokainen jyvä / sinua kuttittaa / Tämä on kuiskaus / melun jälkeen / Tämä on reitti / ikuisuuteen (CA5)

Esimerkissä (50) rakkautta kuvataan muunkinlaisten rakennemetaforien kautta. Rakkaus on *melun jälkeinen kuiskaus*. Tämän metaforisen ilmaisun taustalta voi hahmottaa ajatuksen siitä, että rakkaus on jollain tavalla seesteinen ja rauhallinen asia. Tämä tukee mielestäni ajatusta siitä, että rakkauteen liittyy ikuisen onnen odotus. On helppo kuvitella, että ikuinen onni pitää sisällään ajatuksen rauhasta. Esimerkissä (50) kuvataan rakkautta myös *reittinä ikuisuuteen*. Ikuisuus voidaan hahmottaa ainakin kahdella eri tavalla: se on joko ääretön määrä aikaa tai jokin ajan ulkopuolinen olevainen, jossa aikaa ei itse asiassa ole lainkaan. Itse tulkitsen ikuisuuden jälkimmäisellä tavalla. Ikuisuus on mielestäni jonkin paikan kaltainen tila, johon päädytään. Tätä päätymistä ikuisuuteen kuvataan metaforalla RAKKAUS ON MATKA. Rakkauden avulla on mahdollista päästä ikuiseseen onneen.

Ikuista onnea ja sitä todellista rakkautta halutaan niin paljon, ettei epävarmassa tilanteessa voida odottaa loputtomasti sitä, että toinen rakastaisi yhtä paljon. Jos toinen epäroii, täytyy rakkaudesta luopua, jotta on mahdollisuus löytää todellinen rakkaus, joka johtaa onneen. Esimerkissä (51) kuvataan rakennemetaforan ELÄMÄ ON MATKA avulla sitä, kuinka rajallinen elämä lopulta onkaan.

(51) ”Elämä on lyhyt / enkä mä oottaa enää pystynyt / Päivä laskee pian, lähde nyt!” (CV7)

Elämää kuvataan tiettyjen matkan ominaisuuksien avulla. Yksi tällainen ominaisuus on matkan pituus. Esimerkin (51) perusteella on selkeästi nähtävissä, että elämä on lyhyt. Tämä antaa olettaa, että elämä loppuu rakkautta kaipaavan naisen mielestä liian nopeasti. Viittaahan päivän laskeminen metaforisesti elämän loppumiseen. Nainen pelkää, ettei hän ehdi saada ikuista onnea, jota kaipaa. Siksi hänen täytyy tehdä jotain sen eteen, että saisi sen, mitä haluaa, ja lähettää miehen pois.

4.3.2 Ihmeellinen unelma

Jos ikuinen onni on aineistoni perusteella sitä, mitä rakkaudelta halutaan, niin siihen kytkeytyy erittäin tiiviisti haaveilu ja kaipuu rakkaudesta. Esimerkissä (52) haaveillaan rakkaudesta ja siitä, kuinka rakkaus voi olla ikuista.

(52) Aika tekee meille tietä / Mä yöltä uuden tunnin riistan / Keinutaan toisemme uneen / Keveinä maailmaan uuteen / Sun luona on mun turva / Mä pidän susta huolta (CA2)

Esimerkissä (52) haaveilu ja kaipuu ikuisesta rakkaudesta näkyvät erityisesti AIKA-metforana. Aikaa kuvataan ontologisen metaforan avulla konkreettisena olentona, joka on ollut ikuisen rakkauden tiellä. Nyt se tekee rakkaussuhteen osapuolille tietä – mahdollisuuden saavuttaa se, mistä haaveiltu. Tulkitsen *tien tekemisen* tässä tapauksessa väistämisenä, enkä konkreettisena tien rakentamisena. Toisaalta molemmat tulkinnat voi johtaa samaan metaforaan RAKKAUS ON MATKA. Naisen ja miehen rakkaussuhde on yhteistä kulkua kohti valittua päämäärää, yhdessä elämistä. Samassa esimerkissä aikaa

kuvataan metaforisesti esineen kaltaisena objektina, joka voidaan varastaa tai viedä pois joltakulta toiselta. Tässä tapauksessa nainen riistää aikaa yöltä. Lakoff ja Turner (1989: 8) käsittävät tiettyjä perusmetaforia, joista yksi on KUOLEMA ON YÖ. Esimerkissä (52) voidaan tuntien riistäminen yöltä tulkita siten, että halutaan elää pidempään yhdessä. Toisaalta yö voidaan nähdä myös konkreettisempänä yönä, jolloin yhdessäolo ja rakkaus voidaan nähdä UNENA.

Esimerkissä (52) kohta *keinutaan toisemme uneen* viittaa mielestäni ennemminkin unelmiin ja ikuiseen onneen kuin kuolemaan, vaikka uni voitaisiin tulkita myös tästä hieman negatiivisemmasta näkökulmasta (vrt. Lakoff & Turner 1989: 18–19). *Keinuminen* ja *keveys* antavat mielikuvan jostain puhtaasta ja herkästä, lapsenomaisesta onnentilasta. Yhdessä rakkaussuhteen osapuolet löytävät rakkaudesta näin TURVAN. Rakkaus on molemminpuolista välittämistä, jossa toisesta pidetään huolta ja toista suojellaan.

Rakkaudesta haaveilu on joskus jopa melko utopistista. Rakkaus nähdään täydellisenä hyvyytenä ja ihmeenä. Esimerkissä (53) rakastumisen tunnetta kuvataan *jalkojen irtoamisella*. Näin rakastumista kuvataan metaforisesti leijumisena, jolloin siihen liitetään jopa maagisia ominaisuuksia (RAKKAUS ON TAIKAA; vrt. Kövecses 2003: 26).

- (53) Jalat maasta jo aiemmin irtosi / Sä oot mun ja mä pidän sut ikuisesti / Sinä olet tarkoitettu / Olemaan vain mun / Sun täydellisyys korvaa mun tyhjyyden (CA9)

Esimerkissä (53) liitetään rakkauteen myös kohtalon johdatusta. Rakkaus nähdään jonain sellaisena, joka liittää määrättyt kaksi ihmistä yhteen. Siksi ikuisuus on mahdollinen ominaisuus rakkaudelle: niin on tarkoitettu. Rakkautta kuvataan näin metaforisesti jonain sellaisena, joka saa rakkaussuhteen osapuolet tajuamaan, että heidät on tarkoitettu toisilleen. Tulkitsen, että RAKKAUS ON MYSTINEN VOIMA. Samassa esimerkissä (53) ihminen nähdään metaforisesti säiliönä, joka voidaan täyttää rakkaudella. Tulkitsen, että rakkaussuhteen toisen osapuolen, miehen, antamaa rakkautta kuvataan täydellisyytenä, eikä täydellisyys viittaa vain miehen henkisiin tai fyysisiin ominaisuuksiin. Tämäkin korostaa sitä, että rakkaus nähdään jonain tavanomaista ihmeellisempänä. Tyhjyyden

korvaamisen taas näen niin, että ilman rakkautta ihminen on pelkkä tyhjä säiliö, ja jotta ihminen voisi olla kokonainen, tarvitsee hän rakkautta.

Esimerkissä (54) rakkautta kuvataan metaforisesti IHMEENÄ. Ihme käsitetään tavallisesti joksikin tavallisesta poikkeavaksi ilmiöksi, jonka aiheuttajana on yleensä pidetty jumalallista hahmoa.

(54) Tämä on ihme / mihin minäkin pystyn / (CA5)

Tähän viittaa myös esimerkin *minäkin pystyn*. Nainen tiedostaa, että rakastaminen on ihmeellisyydestään huolimatta jotain sellaista, johon hänkin kykenee. Ihmeestä ei esimerkissä kerrota tarkemmin, mutta kontekstin perusteella tätä ihmettä pidetään unelmana, joka on mahdollista saavuttaa.

4.3.3 Epävarma valinta

Saavutettu rakkaus ei kuitenkaan ole aina tarpeeksi. Rakkauteen petytään tai sitten tajutaan, ettei ollakaan vielä löydetty sitä ihmeellistä unelmaa ja ikuista onnea, josta niin paljon aineistonikin perusteella haaveillaan. Esimerkki (55) kertoo siitä, kuinka on saatu paljon, mutta ei kuitenkaan sitä jotain, mikä määrittää todellisen rakkauden. Nainen tietää, että hän ehkä *katuu* päätöstään lähteä pois suhteesta.

(55) Kadun mä ehkä tätä joku päivä / Tien varresta itseni löydän / Kadun mä varmaan joku kaunis / pilvetön päivä / Mut kulta mun täytyy / vaan mennä (CA4)

Katumisen taustalla on pelko siitä, että päätös lähtemisestä onkin jostain syystä väärä. Esimerkissä (55) nainen pelkää *löytävänsä itsensä tien varresta*. Tulkitsen tämän metaforisen ilmaisun viittaavan rakennemetaforaan RAKKAUS ON MATKA. Jos rakkaus on matka, on matkustaminen tärkeää. Ja matkustaminen taas on eteenpäin menemistä. Näin ollen se, että löytääkin itsensä joku päivä tien varresta, kuvaa tulkintani mukaan sitä, miten rakkauteen liittyy epävarmoja odottamisen hetkiä. Ei olla varmoja siitä, halutaan-

ko matkustaa vai olla paikoillaan. Jotkut valitsevat myös täysin toisenkin reitin. Rakkauteen liitetään näin valinnan mahdollisuus.

Esimerkissä (56) tähän valintaan liitetään aina päätös siitä, että juuri se rakkaussuhde, jossa sillä hetkellä ollaan, ei ehkä olekaan oikea. Tähän ymmärrykseen siitä, että halutaan jotain enemmän, liittyy rocklyriikoissa usein katuminen tai ainakin jonkinlainen pettyminen siihen, mitä sillä hetkellä on.

(56) Mun koti ei oo täällä (CA4)

Esimerkissä (56) nainen tajuaa, ettei hän rakasta tarpeeksi. Hän kokee, ettei suhde miehen kanssa ole sitä, mitä hän kaipaa. Esimerkki viittaa metaforisesti siihen, kuinka rakkaus nähdään kodin kaltaisena lämpimänä paikkana. *Mun koti* on esimerkissä (56) naisen hamuama rakkaus. *Täällä* taas viittaa miehen ja naisen yhteiseen elämään, jossa ei ole rakkautta.

Nainen joutuu kokemaan epävarmuutta ja pettymystä myös sen toimijan näkökulmasta, johon pettymys kohdistuu. Esimerkissä (57) kuvataan sitä, kuinka nainen olisi halunnut elää yhdessä ja eläminen ilman miestä on jopa pelottavaa.

(57) Pelkään elää ilman sua / En ole yhtään mitään ilman sua / Nyt kun sua ei oo enää/ mitä musta jää (CV5)

Esimerkissä (57) kuvataan jälleen metaforisesti, kuinka mies täydentää naisen. Nainen ei ole mitään ilman miehen rakkautta. Tulkitsen esimerkin (57) viittaavan metaforisesti siihen, että RAKKAUS ON TÄYTTYMYS. Tämän metaforan vastakohta on tietenkin se, että ilman rakkautta on pelkkää tyhjää. Nainen tarvitsee rakkautta elääkseen, joten rakkaus nähdään myös TARPEENA. Rakkaus on tässäkin tapauksessa hyvin ristiriitainen. Kun se toisaalta on rakkaussuhteen toisen toimijan näkökulmasta valinta, on se toisen näkökulmasta pelkoa siitä, ettei kaivattua täyttymystä tapahdu. Rakkauteen ja erityisesti rakkaussuhteeseen liittyykin aina eron mahdollisuus.

Esimerkissä (58) viitataan siihen, kuinka rakkaus kuitenkin johdattaa kohti oikeaa pää-
töstä. *Sydäntä* on ontologisen metaforan avulla kuvattu jonain sellaisena, jonka avulla
pääsee perille (vrt. RAKKAUS ON MATKA).

(58) Sun sydämmes / olkoon karttasi / (CA10)

Sydän symboloi selkeästi rakkautta, mutta samalla se voidaan nähdä oppaana rakkauden
matkalla. Esimerkissä (58) sydän, joka metaforisesti nähdään kartan kaltaisena, ohjaa ja
opastaa kohti valittua päämäärää. Sydämen avulla on mahdollista rakastaa oikein.
Toisaalta sydän voidaan nähdä rakkautena, joten rakkaus on tunne, joka tietää oikean
polun. Näin ollen rakkauteen voi luottaa.

4.3.4 Ahdistava vankila

Rakkaus on ikuinen onni, jota halutaan. Se on jotain ihmeellistä, mistä haaveillaan. Kui-
tenkin se samalla aiheuttaa epävarmuutta ja ahdistusta. Esimerkissä (59) kuvataan sitä,
kuinka nainen voi pahoin siksi, että rakkaus on loppunut. Samaan aikaan kerrotaan, että
nainen on *piirittänyt* miestä. Tätä ei haluta muistella, koska piiritys ei ilmeisestikään ole
onnistunut.

(59) Niin tunkee läpi pääni se ääni / jota pursuu roska-auto / jos se ois
minusta kii koko viikko / olis ohi ja kuopattu jo / eikä enää tarttis
muistaa / ei ei tarttis muistaa / miten mä piiritin sua (ME6)

Metaforisesti esimerkin (59) *piirittämisen* voi ajatella metaforan RAKKAUS ON SOTAA
välityksellä. Piiritys tarkoittaa sotatermistössä jonkin linnoitetun kohteen valtaamiseksi
tehtyä sotilaallista saartotoimenpidettä. Nainen on yrittänyt saada miehen valloitettua ja
rakastumaan itseensä. SOTA-metaforan tarkoitus on liittää rakkauteen ajatus siitä, että
valloittaminen ei ole helppoa, ja se voi vaatia strategistakin suunnittelua. Esimerkissä
(59) nainen on jäänyt yksin. Hän rakastaa edelleen, mutta ilman vastarakkautta rakkaus
ahdistaa niin paljon, että sen haluaisi unohtaa.

Rakkaus aiheuttaa näin surua, erityisesti silloin, kun ei saada vastarakkautta. Esimerkissä (60) tätä surua ja ahdistusta kuvataan metaforisesti *kyyneleiden vaanimisena*. Näin kyyneleet inhimillistetaan personifikaation avulla ja kyyneleisiin liitetään vaanimisen kautta ominaisuuksia väijymisestä ja kyttäämisestä. Aivan kuin nämä kyyneleet vain odottaisivat oikeaa hetkeä, jolloin iskeä.

(60) taivas räntää niskaan aivastaa / ja mä oon niin kuin en oiskaan /
niinkuin en toivoiskaan / eikä mua vaanis kyyneleet (ME5)

Samassa esimerkissä (60) tuskaa, jonka rakkauden loppuminen saa aikaan, kuvataan kylmänä ja yllättävänä. Taivaaseen liitetään ominaisuuksia, jotka normaalisti sopivat vain jollekin elävälle olenolle. Tulkitsen *niskaan aivastamisen* negatiivisena asiana. Rräntä on kuitenkin epämiellyttävän loskainen lumen muoto, jota esiintyy silloin, kun ilman lämpötila lähellä on nollaa. Esimerkin (60) metaforan voi tulkita tarkoittavan siis sitä, että elämä ilman rakkautta on kylmää (vrt. RAKKAUS ON LÄMPÖÄ). Esimerkissä (60) voi nähdä aiemmista esimerkeistä tutun tyhjyyden. Nainen on ilman rakkautta olematon, eikä hänellä näin ole merkitystä.

Aineistoni rocklyriikoiden mukaan nainen on vaihtelevasti se, joka haluaa itse lähteä ahdistavasta suhteesta tai se, joka ahdistaa toista pysymään suhteessa. Aina naisen lähdön syynä ei ole edes kaipuu täydellisemmästä rakkaudesta, vaan joskus rakkaussuhteesta halutaan vapaaksi siksi, että koetaan, että rakkaus sitoo liikaa (vrt. RAKKAUS ON VANKILA). Esimerkissä (61) nainen haluaa olla vain *vapaa*.

(61) Mä halusin olla / Vapaa ja yksin / Mut joku sarvipäinen / Lisäs siihen -äinen / Musta tuli / vapaa ja yksinäinen (CV10)

Nainen kuitenkin pelkää esimerkissä (61), että elämä vapaana ei ole sittenkään sitä, mitä hän lopulta haluaa. Nainen haluaisi kokea olevansa *vapaa ja yksin*. Tulkitsen tämän halun siten, että nainen haluaisi olla itsenäinen ihminen, mutta ei kuitenkaan yksinäinen. Tulkitsen yksinäisyyden merkitsevän tässä tapauksessa epämiellyttävää olotilaa, ja elämää ilman rakkautta. Esimerkissä *sarvipäinen* viittaa selkeästi piruun, ja tämä mieli-kuva antaa olettaa, että yksinäisyys ja elämä ilman rakkautta on paha asia.

Esimerkki (62) kertoo rakkauden ahdistavuudesta ja siitä, kuinka vaikeaa rakkaussuhteesta on lopulta lähteä pois.

(62) Ajan sut nurkkaan / Et pääse pois (CA6)

Rakkaussuhteen toinen osapuoli voi toiminnallaan saada toisen olon ahdistuneeksi, jolloin rakkauskin alkaa vaikuttaa negatiiviselta. Rakkautta on esimerkissä (62) kuvattu rakennemetaforalla RAKKAUS ON VANKILA. Rakkaussuhde on paikka, josta ei voi lähteä pois. *Nurkkaan ajamisen* voi nähdä viittaavan osittain metaforaan RAKKAUS ON METSÄSTYSTÄ. Tällöin nurkkaan ajaja tavoittelee jotain päämäärää omien itsekkäiden halujensa takia. Nurkkaan ajamisen voi tulkita vieläkin ahdistavammasta näkökulmasta: rakkaus voidaan nähdä jopa pahoinpitelynä, henkisenä kiduttamisena.

Aineistoni perusteella rakkaudella on kuitenkin niin paljon valtaa ja voimaa (RAKKAUS ON YLEMPIARVOINEN), että sitä vastaan ei ole helppo taistella. Esimerkissä (63) rakkaus on metaforisesti inhimillistetty toimijaksi, joka sanelee ehdot.

(63) Piiritetyt / lattialla / Suut pestään / saippualla / Ne ei nouse / Ne ei huuda / Ne ei saanut siihen lupaa (CA3)

Esimerkissä (63) ei varsinaisesti kerrota sitä, kuka on toiminnan taustavaikuttaja. Kontekstista kuitenkin selviää, että vaikka rakkaussuhde on kaikkea muuta kuin onnellinen, on rakkaussuhteen toimijoiden silti helpompi olla yhdessä kuin ilman toista. Tulkitseen, että rakkaus on jonkinlainen VOIMA, joka pitää naisen ja miehen yhdessä.

Esimerkissä (63) puhutaan myös *piirittämisestä*. Tämän ilmaisun taustalla on metafora RAKKAUS ON SOTAA. Rakkaus on piirittänyt rakkaussuhteen osapuolet. Näen toiminnan epäsuorana hyökkäyksenä, koska suora hyökkääminen on tilanteessa, jossa nainen ja mies eivät ole valmiita antautumaan helposti, paljon vaikeampaa. Piiritettynä olo ahdistaa, mutta pakeneminen on oikeastaan mahdotonta. Ilmaisun *suut pestään saippualla* kuvaa tulkintani mukaan sitä, että kaikki pahat puheet lähdöstä ja vastalauseista halutaan hiljentää. Rakkaus on näin ahdistava vankila, josta ei niin vain paeta.

4.3.5 Yhteenveto: Rakkauden teemat rocklyriikassa

Rakkautta kuvataan rocklyriikassa erilaisten teemojen kautta. Näitä teemoja olen käsitellyt tässä luvussa 4.3. Jaoin luvun neljään alalukuun sen perusteella, mitkä teemat kohosivat aineistostani selvimmin esiin. Teemat jakautuvat merkittävällä tavalla kahtia. Toisaalta rakkautta kuvataan positiivisesta näkökulmasta (onni ja unelma), toisaalta se on jotain negatiivista (epävarmuus ja ahdistus). Teemoihin liittyy useita eri rakkausmetaforia, eikä ole määriteltävissä selkeää linjaa siitä, mitkä metaforat liittyvät mihinkin teemaan. Eri teemoissa metaforasta korostuu kuitenkin erilaisia puolia. Tietyt metaforat liittyvät kuitenkin hyvin vahvasti tiettyyn teemaan jo siitä syystä, että rakkaus nähdään niiden kautta erityisestä näkökulmasta. Tulkitsen rakkauden liittyvän näiden teemojen kautta kahteen pääteemaan: yhdessäoloon ja eroon.

Rakkauteen liittyvä yhdessäolo nähdään unelmana ja ikuisena onnena. Sen takia se on tavoittelemisen arvoinen asia. Rakkaus on tällöin jatkuvaa, ikuista, hyvä ja turvallinen asia. Sen avulla on helpompi selviytyä elämästä. Tästä syystä rakkaudesta haaveillaan ja sitä pidetään jopa ihmeenä. Toisaalta rakkaus liitetään eroon. Tällöin epäröidään, onko se sittenkään sitä, mitä halutaan. Rakkaus tuntuu jopa pettävän ja ahdistavan. Tällä tavoin rakkauteen liitetään katumusta ja tuskaa. Rakkaus on aineistoni perusteella siis hyvin ristiriitainen ilmiö: Se on samaan aikaan sekä vaarallista että hauskaa. Se koetaan täyttymyksenä ja tarpeena, mutta silti ahdistavana ja liian sitovana.

5 TULOKSET JA PÄÄTELMÄT

Tässä tutkimuksessa tavoitteeni oli saada selville, millaisia merkityksiä käsitteeseen *rakkaus* sisällytetään. Tavoitetta halusin lähestyä ennen kaikkea metaforisuuden mutta myös suomalaisen naisen näkökulmasta. Tärkeää minulle oli aineistoa valitessa myös se, että valitut tekstit olivat mahdollisimman autenttisia ja kertoivat jotain juuri siitä kulttuurista, jossa elän. Mielestäni onnistuin aineiston valinnassa hyvin, sillä aineistooni valitsemisani rocklyriikoissa kuvattiin erityisen paljon rakkautta juuri metaforien välityksellä. Tämä huomio kertoo siitä, että metaforat ovat läsnä jokapäiväisessä ajattelussa, ja ne kirjoittuvat hyvinkin helposti erilaisiin teksteihin. Toki rocklyriikka on taidemuotona erityinen siinä mielessä, että sen ei ole tarkoituskaan olla kovin helposti tulkittava tekstin muoto, mutta lopulta aineistoa analysoidessani totesin, että samat metaforisuudet toistuivat usein. Vakiintuneet metaforat ovat siis todellakin vakiintuneita.

Tavoitteita määritellessäni halusin saada selville ensinnäkin sen, millaisia asioita ja ominaisuuksia liitetään tutkimuskohteeseeni eli miten käsite *rakkaus* koetaan ja ymmärretään. Totesin, että aineistossani ei käytetä juurikaan sanaa *rakkaus*. Chisun kappale *Tämä rakkaus* on yksi niistä harvoista kappaleista, joissa puhutaan tutkimuskohteestani sen varsinaisella nimellä. Joissain kappaleissa käytetään myös verbejä *rakastaa* tai *rakastua* kuvailtaessa kyseistä tunnetilaa. Rakkaussuhteen toimijoista ei yleensä käytetä erityisiä nimityksiä, vaikka joissain kappaleissa esiintyy hellittelynimi, kuten *rakas* ja *kulta*. Tutkimukseni aikana huomasinkin, että eri käsitteellistykset, jotka sanaan liitetään, ovat paikoin hyvin metaforisia ja liittyivät usein sellaiseen lähdealueeseen, joka ei käytännössä millään tavalla normaalisti ole tekemissä kyseisen tunteen kanssa.

Rakkaus nähdään monipuolisena ilmiönä, ja ilman metaforia rakkauden ymmärtäminen olisi mielestäni mahdotonta. Kyseessä on kuitenkin käsitteellinen ilmiö, jonka kokeminen tunnetasolla vaihtelee. Analyysini perusteella siitä voidaan kuitenkin sanoa jotain yleispätevää. Analysoimieni metaforien perusteella rakkaus on tärkeä asia, joka antaa paljon, mutta joka on yhtä helppo menettää. Tulokseni rakkausmetaforista ovat hyvin samankaltaiset aiemman tutkimuksen kanssa (vrt. Tissari 2003; Kövecses 2003; Haapio 2002). Rakkaus on niiden perusteella konkreettinen asia, esine, toiminto tai paikka.

Tutkimukseni avulla halusin myös tietää, millaisia ominaisuuksia rocklyriikoihin kirjoittuviin rakkauden kohteisiin eli rakkaussuhteen toimijoihin liitetään. Erityisesti halusin tarkastella tätä kysymystä naisen näkökulmasta ja saada vastauksen siihen, miten juuri nainen kokee rakkauden. Aineistoni ei täysin kattavasti pystynyt vastaamaan tähän tavoitteeseen, koska aineistoni perusteella ei selkeästi selvinnyt se, kuka kokee tietynlaista rakkautta. Määrittelin kuitenkin analyysissäni toimijat naiseksi ja mieheksi, koska aineistossa useimmin käytetty puhutellut henkilöt *minä* (nainen) ja *sinä* (mies) kokivat ja toimivat rakkaussuhteessa eri tavoilla. Saamieni tulosten perusteella nainen oli ristiriitaisempi toimija. Mies sen sijaan nähtiin paljon negatiivisemmin.

Tutkimukseni päätavoite liittyi kuitenkin sen tarkasteluun, miten analysoimani rakkausmetaforat, jotka osaltaan vaikuttivat myös rakkaussuhteen toimijoihin liittyvän analyysin taustalla, lopulta ilmensivät rocklyriikoihin kirjoittuvaa teemaa *rakkaus*. Toisin sanoen halusin vastauksen seuraavaan kysymykseen: Mitä rakkaus on? Tavoitteeni onnistui mielestäni, sillä analyysini tuotti selkeitä tuloksia: Rakkaus nähdään samaan aikaan kahden vastakohtan kautta. Sama tunne voi johtaa yhdessäoloon ja eroon. Rakkaus myös nähdään näin ollen ikuisen ja onnellisen yhdessäolon harmonisena tunteena, vaikka se samaan aikaan on epävarma ja ahdistava tunne, joka johtaa jonkinlaisen yhdessäolon rikkoutumiseen. Yhden tunteen kaksi keskenään ristiriitaista ääripäätä muokkaavat yhdessä aineistoni perusteella käsitteeseen *rakkaus* liittyviä kokemuksiamme. Tämän yksittäisen tapaustutkimuksen tutkimustulosten perusteella pystyn mielestäni kertomaan jotain tutkimastani ilmiöstä. Pohdinnan arvoista onkin se, että olisivatko tutkimustulokset olleet kovin erilaiset, jos aineistona olisi käytetty miesten kirjoittamia rocklyriikoita vai onko rakkaus kulttuurissamme käsitetty hyvin samankaltaisesti riippumatta siitä, kuka tunteesta puhuu. Jatkotutkimuksen kannalta laajempi ja monipuolisempi aineisto voisi tuoda uusia näkökulmia aiheeseen.

Metaforien tulkinta ei ole suinkaan yksiselitteistä, joten tarvitaan paljon lisätutkimusta, jotta voidaan sanoa mitään yleispäteviä totuuksia siitä, mitä rakkaus on. Mielestäni kuitenkin omatkin tutkimustulokseni kertovat osaltaan siitä, että jonkinlainen totuus on olemassa. Rakkaus on hyvinkin selkeästi ristiriitainen ja monimutkainen ilmiö. Metaforien ymmärtäminen onkin kokonaisvaltainen prosessi, jossa kulttuuri ja omat henkilökohtai-

set arvot vaikuttavat lopputulokseen. Metaforien osittaisuus ja tiettyjen ominaisuuksien häivyttäminen antavat kuitenkin mahdollisuuden sille, että näinkin abstraktin ilmiön, kuten rakkaus, selittäminen on mahdollista sellaisten tuttujen asioiden kautta, jotka ovat meille hyvin itsestään selviä. Lakoffin ja Johnsonin teoriaa tukee se, että omassakin aineistossani on tuttuja käsitteellistyksiä, kuten RAKKAUS ON ESINE ja RAKKAUS ON SOTAA, joita myös muut tutkijat (ks. esim. Haapio 2002 tai Tissari 2003) ovat havainneet. Tämä ilmiö kertoo siitä, että metaforat ovat tietyllä tavalla opittuja ja kulttuurisidonnaisia. Ne ovat niin automaattisia ja vakiintuneita, ettei niiden käyttöä huomaa. Muutenhan voisi olettaa, että taiteilijat pyrkisivät enemmän omaperäisyyteen ja erilaisuuteen, jos metaforien tunnistaminen olisi helppoa ja niiden käyttö tietoista. Aineistoni ei sisältänyt kuitenkaan oikeastaan yhtään innovatiivista tai uutta metaforaa. Lakoffin ja Johnsonin (1980) vakiintuneet metaforat ja niistä johdetut metaforat vaikuttavat siis tutkimustulostenikin perusteella ajattelumme.

Rakkaus on jotain, mitä ei selvästi voi havaita, mutta sen voi kokea ja tuntea. Aineistoni perusteella rakkaus on toiveita herättävä tunne, joka kuitenkin pääosin kuvaillaan negatiivisemmän kautta. Onko kulttuurissamme rakkaus jollain tavalla pelottava asia? Miksi aineistoni perusteella rakkautta halutaan paeta niin paljon? Näihin kysymyksiin vastaaminen vaatisi jatkotutkimuksia, ja lopulta vastausta ei ehkä ole olemassakaan. Rakkaus on kuitenkin ilmiö, joka puhuttelee jatkossakin.

”Tyydyn vastaukseen / Joku keksi rakkauden / Ja sinä toit minulle sen” – Kaija Koo

LÄHTEET

- Aristoteles (1998/n. 330 eaa.). *Runousoppi*. Helsinki: Otava.
- Black, Max (1962). *Models and metaphors. Studies in language and philosophy*. New York: Cornell University Press.
- Black, Max (1979). More about Metaphor. Teoksessa: Andrew Ortony (toim.). *Metaphor and thought*. Cambridge: Cambridge University Press. 19–45.
- Black, Max (1993). More about Metaphor. Teoksessa: Andrew Ortony (toim.). *Metaphor and thought*. 2. painos. Cambridge: Cambridge University Press. 19–41.
- Chisu (2010). *Biografia*. [online]. [Lainattu: 24.10.2010]. Saatavilla: <http://www.chisu.fi/biografia>
- Davidson, Donald (1979). What metaphors mean. Teoksessa: Sheldon Sacks (toim.). *On metaphor*. Chicago: The University of Chicago Press. 29–45.
- Davidson, Donald (1993). Mitä metaforat merkitsevät? (What metaphors mean, kääntänyt Markus Lammenranta). Teoksessa: Arto Haapala & Markus Lammenranta (toim.). *Kauneudesta kauhuun*. Taide ja filosofia 2. Hämeenlinna: Gaudeamus.
- Grossberg, Lawrence (1992). *We gotta get out of this place. Popular conservatism and postmodern culture*. New York: Routledge.
- Haapala, Vesa (2003). Sokeus ja oivallus. Metaforan retoriikkaa Friedrich Nietzschen ja Edith Södergranin teksteissä. Teoksessa: Vesa Haapala (toim.). *Kuvien kehässä. Tutkielmia kirjallisuudesta, poetiikasta ja retoriikasta*. Tietolipas 191. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 54–92.
- Haapio, Minna (2002). 4 miinus 3 on nolla – Ihmissuhteet ja metaforien sukupuolittuminen country & western -sanoituksissa. Teoksessa: Anna Mauranen & Liisa Tiittula (toim.). *Kieli yhteiskunnassa – yhteiskunta kielessä*. AFinLAN vuosikirja 2002. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja no. 60. Jyväskylä. 167–184.
- Haavisto, Sanna & Lari Kotilainen (1998). Johdanto. Teoksessa: Sanna Haavisto (toim.). *Kielikuvitusta – Tekstit ja metaforat todellisuuden rakentajina*. Kielen opissa. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. 5–12.
- Hellsten, Iina (1997). *Metaforien Eurooppa. Näkökulmia suomalaiseen EU-journalismiin*. Tampere: Tampereen yliopiston tiedotusopin laitos.

- Hellsten, Iina (1998). Monistettu Dolly. Johdatusta metafora-analyysiin. Teoksessa: Anu Kantola, Inka Moring & Esa Väliverronen (toim.). *Media-analyysi – tekstistä tulkintaan*. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 64–92.
- IFPI = International Federation of the Phonographic Industry (2010). [online]. [Lainattu: 23.10.2010]. Saatavilla: <http://www.ifpi.fi/tilastot/kultalevyt/haku?q=maija+vilkumaa>
- Kivipelto, Jaana (1998). Milloin rakkaus sulta karkaa, milloin se luokses jää. Tangotekstien toimijat ja metaforat. Teoksessa: Sanna Haavisto (toim.). *Kielikuvitusta – Tekstit ja metaforat todellisuuden rakentajina*. Kielen opissa. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. 49–67.
- Kähkönen, Marjut (2003). ”Auki molemmista päistä”. Ruumiilliset metaforat ja feminismi. Teoksessa: Sanna Karkulehto & Ilmari Leppihalme (toim.). *Ruumiillisuus. Merkillisiä ruumiita kirjallisuudessa*. Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja 55. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 98–121.
- Kähkönen, Marjut (2004). *Ei kenenkään veli. Naiskirjallisuuden metaforat Helvi Hämäläisen lyriikassa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 970. Helsinki.
- Kövecses, Zoltan (2002). *Metaphor. A practical introduction*. New York: Oxford University Press.
- Kövecses, Zoltan (2003). *Metaphor and emotion. Language, culture and body in human feeling*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lakoff, George & Mark Johnson (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lakoff, George & Mark Turner (1989). *More than cool reason. A field guide to poetic metaphor*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lakoff, George (1993). The contemporary theory of metaphor. Teoksessa: Andrew Ortony (toim.). *Metaphor and thought*. 2. painos. Cambridge: Cambridge University Press. 202–251.
- Lakoff, George & Mark Johnson (1999). *Philosophy in the flesh. The embodied mind and its challenge to Western thought*. New York: Basic Books.
- Lehtimäki, Markku & Toni Lahtinen (2006). Rock, lyriikka, tulkinta. Teoksessa: Toni Lahtinen & Markku Lehtimäki (toim.). *Ääniä äänien takaa. Tulkintoja rock-lyriikasta*. Tampere: Tampereen yliopisto paino. 17–37.

- Leino, Pentti (1982). *Mielikuvat kielikuvien takana*. Virittäjä 87 [online]. [Lainattu: 8.10.2008]. Saatavilla: http://www.kotikielenseura.fi/virittaja/hakemistot/jutut/1983_107.pdf
- Muikku-Werner, Pirkko (2009). Kirja-arostelujen metaforat ja niiden kohosteisuus. Teoksessa: Vesa Heikkinen (toim.). *Kielen piirteet ja tekstilajit. Vaikuttavia valintoja tekstistä toiseen*. Tietolipas 229. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura. 87–114.
- Mustaparta, Eila (1996). Juna, jolla ei ole paluuvuoroa. EY-metaforat poliitikkojen retoriikassa. Teoksessa: Jyrki Kalliokoski (toim.). *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Kieli 9. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. 168–183.
- Nikanne, Urpo (1992). Metaforien mukana. Teoksessa: Lauri Harvilahti, Jyrki Kalliokoski, Urpo Nikanne & Tiina Onikki (toim.). *Metafora. Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin*. Suomi 162. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 60–78.
- Onikki, Tiina (1992). Paljon pystyssä. Teoksessa: Lauri Harvilahti, Jyrki Kalliokoski, Urpo Nikanne & Tiina Onikki (toim.). *Metafora. Ikkuna kieleen, mieleen ja kulttuuriin*. Suomi 162. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 33–59.
- Ortony, Andrew (1979). Metaphor: A Multidimensional Problem. Teoksessa: Andrew Ortony (toim.). *Metaphor and thought*. Cambridge: Cambridge University Press. 1–18.
- PS = Suomen kielen perussanakirja. Osat 1–3. (1990–1994). Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55. Helsinki.
- Searle, John R. (1993). Metaphor. Teoksessa: Andrew Ortony (toim.). *Metaphor and thought*. Cambridge: Cambridge University Press. 83–111.
- Tissari, Heli (2003). *LOVEscapes. Changes in prototypical senses and cognitive metaphors since 1500*. Mémoires de la Société Néophilologique de Helsinki. Tome LXII. Helsinki.
- Varis, Markku (1998). *Sumea kieli. Kiertoilmauksen muoto ja intentio nykysuomessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 717. Helsinki.
- Vilkkumaa, Maija (2010a). *Biografia*. [online]. [Lainattu: 24.10.2010]. Saatavilla: <http://www.maijavilkkumaa.net/biografia/>
- Vilkkumaa, Maija (2010b). *Diskografia*. [online]. [Lainattu: 24.10.2010]. Saatavilla: <http://www.maijavilkkumaa.net/diskografia/>

LIITE. Aineisto

Chisu – Alkovi (2008):

1. Huumaavaa (CA1)
2. Muut (CA2)
3. Niin on helpompi (CA3)
4. Mun koti ei oo täällä (CA4)
5. Tämä rakkaus (CA5)
6. Yhdessä (CA6)
7. Amélie (CA7)
8. Liian kauan (CA8)
9. Kädet ilmassa (CA9)
10. En enää pelkää (CA10)

Chisu – Vapaa ja yksin (2009):

1. Lähtö (CV1)
2. Miehistä viis! (CV2)
3. Kerrasta poikki (CV3)
4. Baden-Baden (CV4)
5. Sama nainen (CV5)
6. Oi, muusa! (CV6)
7. Etsijät (CV7)
8. Saaliit (CV8)
9. Yksinäisen keijun tarina (CV9)
10. Vapaa ja yksin (CV10)

Maija Vilkkumaa – Ei (2003):

1. Kristiina (ME1)
2. Mun elämä (ME2)
3. Väärin (ME3)
4. Ei (ME4)
5. Häviän (ME5)
6. Eteiseen (ME6)
7. Ei susta huomaa (ME7)
8. Lattiaa pestään (ME8)
9. Mä jään (ME9)
10. Kusipää (ME10)
11. Jonain päivänä (ME11)
12. Ei saa surettaa (ME12)

Maija Vilkkumaa – Se ei olekaan niin (2005):

1. Kesä (MS1)
2. Auta mua (MS2)
3. Se ei olekaan niin (MS3)
4. Metsästäjä (MS4)
5. Lastenhoitaja (MS5)
6. Niin kuin muutkin (MS6)
7. Mä haluan (MS7)
8. Katu (MS8)
9. Liian kauan (MS9)
10. Yksi (MS10)
11. Ainakin puolet (MS11)
12. Puisto puhuu (MS12)